

CYNGOR SIR YNYS MÔN <u>Templed Adroddiad Sgriwtini</u>	
Pwyllgor:	Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol
Dyddiad:	15 Ionawr, 2025
Pwnc:	Gosod Cyllideb 2025/26 (Refeniw)
Pwrpas yr Adroddiad:	Ystyried y cynigion cyllidebol drafft ar gyfer 2025/26
Cadeirydd Sgriwtini:	Cyng Douglas Fowlie
Aelod(au) Portfolio:	Cyng Robin Williams
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones, Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adain 151
Awdur yr Adroddiad:	Anwen Davies, Rheolwr Sgriwtini
Rhif Ffôn:	07971167198
E-bost:	AnwenDavies@ynysmon.gov.uk
Aelodau Lleol:	Perthnasol i'r Holl Aelodau Etholedig

1 – Argymhelliad/Argymhellion

Cytuno ar ymateb ffurfiol i'r Pwyllgor Gwaith ar gyllideb refeniw ddrafft y Cyngor ar gyfer 2025/26 (gan ddefnyddio'r cwestiynau sgriwtini allweddol yn adran 4 yr adroddiad).

2 – Cyswllt efo Cynllun y Cyngor / Blaenoriaethau Corfforaethol Eraill

Cyswllt uniongyrchol â Chynllun y Cyngor a'r blaenoriaethau strategol. Bydd ystyriaeth y Pwyllgor o'r cynigion cyllidebol cychwynol ar gyfer y flwyddyn nesaf yn cynnwys sut mae'r cynigion yn galluogi'r Cyngor i gyflawni ar Gynllun y Cyngor yn ogystal ag unrhyw risgiau penodol.

3 – Egwyddorion fel canllaw ar gyfer Sgriwtini

Er mwyn cynorthwyo Aelodau wrth graffu ar y pwnc:-

- 3.1** Yr effaith y mae'r eitem yn ei chael ar unigolion a chymunedau [ffocws ar y cwsmer/dinesydd]
- 3.2** Edrych ar effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd unrhyw newid arfaethedig – yn ariannol ac o ran ansawdd [ffocws ar werth]
- 3.3** Edrych ar unrhyw risgiau [ffocws ar risg]
- 3.4** Sgriwtini'n cymryd rôl rheoli perfformiad neu sicrhau ansawdd [ffocws ar berfformiad ac ansawdd]
- 3.5** Edrych ar gynlluniau a chynigion o safbwynt:
 - Hirdymor
 - Atal
 - Integreiddio
 - Cydweithio
 - Cynnwys
 [ffocws ar lesiant]
- 3.6** Effeithiau posibl y byddai'r penderfyniad hwn yn ei gael ar:
 - y grwpiau a warchodir o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010
 - y rhai sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol yn eu bywydau (wrth wneud penderfyniadau strategol)

- y cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg a pheidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg

[ffocws ar gydraddoldeb a'r Gymraeg]

4 - Cwestiynau Sgriwtini Allweddol

Cynigir y cwestiynau allweddol canlynol fel sail ar gyfer ystyriaeth y Pwyllgor o gynigion cyllidebol 2025/26:

- i. Gan ddefnyddio'r wybodaeth ar gael i'r Pwyllgor ynghylch gwasanaethau'r Cyngor a'r setliad cyllidol drafft ar gyfer 2025/26, i ba raddau mae'r cynigion yn ymateb yn ddigonol i'r pwysau a'r heriau yn wynebu Gwasanaethau?
- ii. Pa risgiau penodol sydd i'r rhagdybiaethau'n sail i gyllideb ddrafft gychwynnol y Cyngor ar gyfer 2025/26?
- iii. I ba raddau mae'r Pwyllgor yn ystyried y bydd unrhyw gynigion arbedion yn cael effaith andwyol ar ddinasyddion Ynys Môn neu unrhyw grwpiau sydd wedi'u gwarchod? A yw'r Pwyllgor yn ystyried y dylid cymryd unrhyw gamau pellach er mwyn lliniaru effaith y cynigion ar ddinasyddion Ynys Môn neu grwpiau sydd wedi'u diogelu?
- iv. I ba raddau mae'r Pwyllgor yn cefnogi cynnig y Pwyllgor Gwaith i beidio â chynyddu lefel y premiwm Treth Gyngor ar gyfer ail dai / tai gwag a pharhau i ddefnyddio £1m o'r incwm a godir o'r premiwm i gynorthwyo prynwyr tro cyntaf?
- v. Beth ydy barn y Pwyllgor Sgriwtini ar y ffactorau allweddol yn sylfaen i gynigion cyllideb y Pwyllgor Gwaith ar gyfer 2025/26:
 - Gwarchodaeth i gyllidebau ysgolion a sicrhau bod ysgolion yn derbyn cynnydd sy'n gyfystyr i'r cynnydd mewn costau
 - Gwarchodaeth i gyllidebau Gwasanaethau Plant a Theuluoedd gyda darpariaeth i gyllido pwysau ar gyllidebau
 - Gwasanaethau Oedolion i reoli galw oddi mewn i'r ddarpariaeth gyllid gyfredol (ar ôl darparu ar gyfer chwyddiant)
 - Gwarchod y gyllideb hyfforddeion corfforaethol (£340k)
 - Pecyn arbedion o blith cyllidebau gwasanaeth (£699k)
 - Peidio â gweithredu'r £400k sy'n weddill o'r arbedion staffio o'r flwyddyn ariannol 2024/25
- vi. Mae adroddiad y Swyddog Adain 151 yn trafod rhyddhau arian o falansau'r Cyngor. Beth ydy sylwadau'r Pwyllgor ynghylch rhyddhau cyfanswm o £2m o arian wrth gefn i gydbwysu'r gyllideb ar gyfer 2025/26?
- vii. Bydd siroedd gwledig yn derbyn llai'n y Setliad na'r siroedd trefol mawr. Beth ydy barn y Pwyllgor ar y fformiwla cyllido cenedlaethol a ddefnyddwyd i ddosrannu cyllid? I ba raddau mae'r Pwyllgor yn cefnogi defnyddio llawr yn y Setliad?
- viii. I ba raddau mae'r Pwyllgor Sgriwtini'n dymuno cynnig sylwadau ar oblygiadau costau'r Cyflog Byw Cenedlaethol i'r Cyngor a hefyd ein darparwyr gwasanaeth / partneriaid?
- ix. I ba raddau y mae angen ystyried neu adnabod meysydd eraill i leihau costau nad ydynt wedi'u trafod yn nogfennaeth y Swyddog Adain 151?
- x. Mae'n rhaid i'r Dreth Gyngor gynyddu'n uwch na lefel chwyddiant er mwyn cynnal tua'r un lefel o ddarpariaeth gwasanaeth â'r lefel bresennol ac i gwrdd â'r galw cynyddol am wasanaethau. Beth ydy sylwadau'r Pwyllgor ynghylch codiad o 9.5% yn y Dreth Gyngor er mwyn gwireddu cynigion y Pwyllgor Gwaith ar gyfer

2025/26? Os ddim, a ddylai'r cynnydd fod yn uwch neu'n îs na'r hyn a argymhellir gan y Pwyllgor Gwaith a sut y dylid cyd-bwyso'r gyllideb?

5 – Cefndir / Cyd-destun

1. CYD-DESTUN

- 1.1 Mae'r gwaith o graffu ar y broses gosod cyllideb wedi datblygu ac aeddfedu dros y blynyddoedd diwethaf, gan osod y seiliau ar gyfer proses well a mwy systematig sy'n seiliedig ar ganlyniadau ac arfer dda. Mewn gwirionedd, mae'r broses yn caniatáu ar gyfer dull mwy systematig o graffu ariannol, fel bloc adeiladu hanfodol ar gyfer rheolaeth a llywodraethiant ariannol cadarn.
- 1.2 Bydd Aelodau'n ymwybodol bod cyllid yn hanfodol i'r gwasanaethau y mae'r Cyngor yn eu darparu a bod goblygiadau pellgyrhaeddol i'r materion ariannol sy'n ein hwynebu fel awdurdod lleol – o ran y gwasanaethau sy'n cael eu derbyn gan ein dinasyddion a hefyd lefel y Dreth Gyngor neu'r ffioedd a'r taliadau a godir¹. Yn anochel, bydd hyn yn ei gwneud yn ofynnol i ni ofyn cwestiynau heriol ynghylch pa wasanaethau i'w cynnig i'r dyfodol a pha wasanaethau i fuddsoddi ynghyd a hefyd i ba raddau y mae'r dulliau cyfredol o ddarparu gwasanaethau yn parhau i fod yn briodol. Ystyriaeth arall hefyd yw'r ffordd orau o reoli disgwyliadau pobl leol wrth wneud y newidiadau angenrheidiol. Yn yr hinsawdd economaidd sydd ohoni, mae angen rhoi sicrwydd i'r Aelodau felly bod y Cyngor yn gwneud y defnydd mwyaf effeithiol o adnoddau, yn enwedig adnoddau cyllidol.
- 1.3 Wrth ystyried eu hymateb i'r cynigion cyllidebol cychwynnol, bydd angen i aelodau'r Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol ystyried y cynigion o ran sefyllfa ariannol tymor hwy y Cyngor (ein Cynllun Ariannol Tymor Canol) ac amcanion a blaenoriaethau'r Cyngor fel y nodir nhw yng Nghynllun y Cyngor.

2. GOSOD CYLLIDEB Y CYNGOR AR GYFER 2025/26

2.1 Ynghlwm mae copi o adroddiad y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adain 151 ar y cynigion cychwynnol ar gyfer cyllideb 2025/26 **(ATODIAD 1)** a fydd gerbron cyfarfod o'r Pwyllgor Gwaith ar 21 Ionawr, 2025. Mae'r papur yn cyflwyno datganiad ar y sefyllfa mewn perthynas â'r materion a ganlyn:

- Cynigion cyllidebol cychwynnol y Pwyllgor Gwaith
- Y setliad cychwynnol ar gyfer Llywodraeth Leol (Llywodraeth Cymru)
- Y sefyllfa gychwynnol ar gyfer cyllideb 2025/26
- Y pwysau cyllidebol y mae'n rhaid caniatáu ar eu cyfer yng nghyllideb 2025/26
- Y risgiau ariannol sy'n wynebu'r Cyngor yn ystod 2025/26
- Lefel y cynnydd yn y Dreth Gyngor sydd ei angen i osod cyllideb gytbwys
- Effaith ar y Cynllun Ariannol Tymor Canol.

Disgwylir manylion y Setliad Terfynol ar gyfer cyllideb 2025/26 gan Lywodraeth Cymru erbyn 27 Chwefror, 2025.

¹ Disgwyliadau Uwch – Craffu ariannol mewn cyfnod heriol. Canllaw i awdurdodau lleol Cymru (Canolfan Craffu Cyhoeddus, Mehefin 2014)

Bydd y Pwyllgor yn ystyried cynigion drafft terfynol y gyllideb yn ei gyfarfod nesaf² cyn i'r Pwyllgor Gwaith³ wneud ei argymhellion i'r Cyngor Llawn ar 6 Mawrth, 2025.

3. SGRIWTINI ARIANNOL – GOSOD CYLLIDEB 2025/26

3.1 Mae craffu ariannol yn llawer mwy nag ychwanegu gwerth at benderfyniadau a wneir gan y Pwyllgor Gwaith. Mae'n ymwneud â sicrhau craffu effeithiol o ran cynllunio, cyflawni a dilyn i fyny'r penderfyniadau allweddol hynny sy'n cael effaith ar drethdalwyr a chymunedau lleol. Dylai sgrïwtini felly:

- Ddarparu her effeithiol
- Dal y rheini sy'n gwneud penderfyniadau i gyfrif; a
- Cynorthwyo'r Pwyllgor Gwaith i ddatblygu cyllideb gadarn ar gyfer y flwyddyn i ddod.

3.2 Ffactorau Allweddol wrth osod cyllideb 2025/26

Mae yna nifer o ffactorau allweddol i'w hystyried wrth i'r Awdurdod Lleol osod cyllideb sy'n cydbwysu ar gyfer 2025/26:

- 3.2.1 Lefel y Setliad – er bod y Setliad yn well na'r disgwyl, nid yw'r cynnydd yn ddigonol i gwrdd yn llawn â'r pwysau ariannol yn wynebu'r Awdurdod Lleol (costau cyflogau, yswiriant gwladol, pwysau ar gyllidebau gofal cymdeithasol, buddsoddiad yn ein hysgolion)
- 3.2.2 Bydd siroedd gwledig yn derbyn llai o gynnydd yn y Setliad na'r siroedd mawr trefol
- 3.2.3 Mae ansicrwydd ynghylch cyfanswm yr arian ychwanegol fydd ar gael i Gynghorau gyllido yswiriant cenedlaethol
- 3.2.4 Effaith y Cyflog Byw Cenedlaethol ar ein darparwyr ee gofal cymdeithasol, contractwr casglu ysbwriel, contractwr prydau ysgol ac ati
- 3.2.5 Mae cynnig cyllideb y Pwyllgor Gwaith yn gwarchod cyllidebau ysgolion ac yn sicrhau bod ysgolion yn derbyn cynnydd sy'n cwrdd â'r cynnydd mewn costau
- 3.2.6 Mae'r cynnig cyllideb yn gwarchod y gyllideb hyfforddeion corfforaethol (£340k) a fydd yn galluogi'r Cyngor i benodi 6 i 8 hyfforddai newydd yn ystod 2025/26
- 3.2.7 Mae'r cynnig hefyd yn cynnwys pecyn arbedion i gyllidebau gwasanaeth – cyfanswm o £699k
- 3.2.8 Roedd cyllideb 2024/25 yn cynnwys targed arbedion staffio o £1m. Mae £600k o'r arbedion rheiny wedi'u gweithredu ac mae'r Pwyllgor Gwaith yn cynnig na ddylid gweithredu ar y £400k sy'n weddill
- 3.2.9 Mae'r Pwyllgor Gwaith yn cynnig na ddylid newid lefel y premiwm Treth Gyngor ar ail dai / tai gwag (sy'n 100%). Bydd £1m o'r incwm yn sgil y premiwm Treth Gyngor yn cael ei ddefnyddio eto yn 2025/26 i gynorthwyo prynwyr tro cyntaf
- 3.2.10 Mae'r cynigion cyllideb yn cynnwys gwneud defnydd o £2m o'r arian wrth gefn er mwyn cydbwysu'r gyllideb sy'n gadael o ddeutu £10m mewn balansau gan y Cyngor.

4. PANEL SGRIWTINI CYLLID

4.1 Mae Panel Sgrïwtini Cyllid wedi'i sefydlu i sicrhau'r canlyniadau allweddol canlynol:

² Cyfarfod o'r Pwyllgor Sgrïwtini Corfforaethol i'w gynnal ar 19 Chwefror, 2025

³ Cyfarfod o'r Pwyllgor Gwaith i'w gynnal ar 27 Chwefror, 2025

- Datblygu model o weithio ar faterion cyllid sy'n canolbwyntio ar ffurfio grwpiau llai fel y gall Aelodau chwarae mwy o ran, datblygu lefel o arbenigedd yn y pwnc ac er mwyn annog presenoldeb da a gwaith tîm.
- Fforwm i ddatblygu grŵp o aelodau sydd â'r arbenigedd a'r berchnogaeth i arwain trafodaethau ariannol yn y Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol.

4.2 Rhoddodd y Panel ystyriaeth i fanylion diweddaraf y cynigion cyllidebol cychwynnol yn ei gyfarfod diwethaf (9 Ionawr, 2025). Bydd crynodeb o drafodaethau'r Panel yn cael ei gyflwyno ar lafar yn y cyfarfod gan y Cyng Geraint ap Bebb, Cadeirydd y Panel.

5. Y BROSES AR GYFER YMGYNGHORI Â'R CYHOEDD

5.1 Bydd yr ymgynghoriad yn nodi sefyllfa ariannol y Cyngor, y risgiau ariannol a'r materion y mae'r Cyngor yn eu hwynebu. Bydd hefyd yn ceisio barn trethdalwyr Ynys Môn ar gynnig y Pwyllgor Gwaith i fynd i'r afael â'r risgiau hynny drwy:

5.1.1 Godi'r Dreth Gyngor 9.5%

5.1.2 Ddarparu cyllid ychwanegol i gwrdd â phwysau yn y galw yn y Gwasanaethau Plant a Theuluoedd

5.1.3 Warchod cyllidebau ysgolion rhag unrhyw doriadau a chyllido pwysau ariannol yn llawn

5.1.4 Ddefnyddio incwm o'r premiwm Treth Gyngor i gyllido cymorth i brynwyr tro cyntaf

5.1.5 Ddarparu cyllid ychwanegol i ddarparwyr gofal cymdeithasol i'w galluogi i gwrdd â'r costau staffio ychwanegol maent yn wynebu yn 2025/26.

5.2 Bydd canlyniad y broses ymgynghori'n cael ei adrodd i gyfarfod nesaf y Pwyllgor Sgriwtini⁴ a hynny cyn i'r Pwyllgor Gwaith benderfynu ar ei gynnig terfynol ar 27 Chwefror, 2025.

5.3 Bydd ffenestr y cyfnod ymgynghori'n rhedeg rhwng 22 Ionawr → 7 Chwefror, 2025.

6. MATERION SGRIWTINI ALLWEDDOL

5.1 Mae proses gosod cyllideb 2025/26 yn rhoi cyfle i Aelodau Etholedig ystyried a herio goblygiadau'r gyllideb ddrafft. Derbyniwyd mewnbwn hefyd trwy'r Panel Sgriwtini Cyllid sydd wedi rhoi ystyriaeth fanwl i'r cynigion cyllidebol drafft cychwynnol. Yn y rhan hon o'r broses, gofynnir yn awr i'r Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol gytuno ar ymateb ffurfiol i'w gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith⁵ ar gynigion drafft y Cyngor ar gyfer cyllideb refeniw 2025/26 (gan ddefnyddio'r cwestiynau sgrwtini allweddol ym mharagraff 4 uchod).

5.2 Yng ngoleuni'r broses gosod cyllideb ar gyfer 2025/26 hyd yma, cynigir y dylai'r Pwyllgor:

- i. Ystyried y cynigion cyllidebol cychwynnol a chynnig sylwadau gall y Pwyllgor Gwaith eu hystyried cyn cytuno ar ei gynigion cyllideb arfaethedig ar 21 Ionawr, 2025
- ii. Archwilio effeithiau tebygol y cynigion cychwynnol ar ddinasyddion
- iii. Dod i farn am lefel y Dreth Gyngor ar gyfer 2025/26.

⁴ Cyfarfod o'r Pwyllgor Sgriwtini ar 19 Chwefror, 2025

⁵ Cyfarfod y Pwyllgor Gwaith ar 21 Ionawr, 2025

6 – Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb [gan gynnwys effeithiau ar yr Iaith Gymraeg]

6.1 Yr effeithiau posibl ar y grwpiau a warchodir o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010

Adnabod yr angen am unrhyw asesiadau effaith nes ymlaen yn y broses o sefydlu'r gyllideb ar gyfer 2025/26.

6.2 Yr effeithiau posibl ar y rhai sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol yn eu bywydau (penderfyniadau strategol)

Adnabod yr angen am unrhyw asesiadau effaith nes ymlaen yn y broses o sefydlu'r gyllideb ar gyfer 2025/26

6.3 Yr effeithiau posibl ar y cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg a pheidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg

Adnabod yr angen am unrhyw asesiadau effaith nes ymlaen yn y broses o sefydlu'r gyllideb ar gyfer 2025/26.

7 – Goblygiadau Ariannol

Mae'r adroddiad hwn yn trafod y broses ar gyfer gosod cyllideb y Cyngor ar gyfer 2025/26, sy'n cynnwys ystyriaeth o'r cynigion drafft cychwynnol ar gyfer y cyllidebau referniw.

8 – Atodiadau

ATODIAD 1 Adroddiad y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) ar y cyllidebau referniw arfaethedig ar gyfer 2025/26.

9 - Papurau Cefndir (cysylltwch ag awdur yr Adroddiad am unrhyw wybodaeth bellach os gwelwch yn dda):

Anwen Davies, Rheolwr Sgriwtini, Cyngor Sir Ynys Môn, Swyddfeydd y Cyngor, Llangefni. LL77 7TW

CYNGOR SIR YNYS MÔN

ADRODDIAD I:	Y PWYLLGOR GWAITH
DYDDIAD:	21 IONAWR 2025
PWNC:	CYLLIDEB REFENIW DRAFFT 2025/26
DEILYDD/DEILIAID PORTFFOLIO:	Y CYNGHORYDD ROBIN W WILLIAMS – DIRPRWY ARWEINYDD A DEILYDD PORTFFOLIO – CYLLID
PENNAETH GWASANAETH:	MARC JONES – CYFARWYDDWR SWYDDOGAETH (ADNODDAU) / SWYDDOG ADRAN 151
AWDUR YR ADRODDIAD:	MARC JONES
FFÔN:	01248 752601
E-BOST:	rmjfi@ynysmon.llyw.cymru
AELODAU LLEOL:	amh

A - Argymhelliad/Argymhellion a rheswm/rhesymau

Ni fydd y gyllideb derfynol yn cael ei chymeradwyo gan y Cyngor llawn tan 6 Mawrth 2025, fodd bynnag, ar hyn o bryd, argymhellir bod y Pwyllgor Gwaith yn cymeradwyo'r canlynol:-

- (i) Y gyllideb arfaethedig gychwynnol ar gyfer 2025/26 o £195.234m;
- (ii) Cynnydd arfaethedig yn y Dreth Gyngor o 8.85%, ynghyd â 0.65% i dalu'r Ardoll Tân = Cyfanswm o 9.50%, gan fynd â thâl Band D i £1,721.70;
- (iii) Cynnig yn ffurfiol i gadw'r premiwm ar gartrefi gwag ac ail gartrefi ar 100%;
- (iv) Bod £2.000m yn cael ei ryddhau o falansau cyffredinol y Cyngor a chronfeydd wrth gefn clustnodedig er mwyn mantoli cyllideb refeniw 2025/26.

Mae'r adroddiad manwl ar baratoi cyllideb ddisymyd 2025/26, y setliad dros dro a chyllido'r bwch yn y gyllideb ynghlwm fel Atodiadau 1, 2 a 3.

B - Pa opsiynau eraill wnaethoch chi eu hystyried a pham wnaethoch chi eu gwrthod a/neu ddewis yr opsiwn hwn?

Mae nifer o opsiynau wedi'u hystyried wrth gyrraedd y gyllideb arfaethedig y manylir arni yn yr adroddiad hwn. Roedd yr opsiynau'n ystyried lefel y gwariant net yn seiliedig ar y setliad drafft gan Lywodraeth Cymru ac opsiynau'n ymwneud â lefel y Dreth Gyngor. Nod y gyllideb arfaethedig yw taro cydbwysedd rhwng lleihau Gwasanaethau a chodi y Dreth Gyngor.

C - Pam fod hwn yn benderfyniad i'r Pwyllgor Gwaith?

Mae gosod y gyllideb arfaethedig gychwynnol yn fater a ddirprwywyd i'r Pwyllgor Gwaith.

Ch - A yw'r penderfyniad hwn yn gyson â'r polisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?

Ydi. Bydd y penderfyniad terfynol ar gyllideb refeniw 2025/26 yn cael ei wneud gan y Cyngor llawn yn ei gyfarfod ar 6 Mawrth 2025.

D - A yw'r penderfyniad hwn o fewn y gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?

Ydi. Bydd y penderfyniad terfynol ar gyllideb refeniw 2025/26 yn cael ei wneud gan y Cyngor llawn yn ei gyfarfod ar 6 Mawrth 2025.

Dd – Aseu'r effaith bosibl (os yw'n berthnasol):		
1	Sut mae'r penderfyniad hwn yn effeithio ar ein hanghenion hirdymor fel Ynys?	Mae'r sefyllfa ariannol bresennol yn heriol, gyda'r cyllid gan y llywodraeth yn annigonol i gwrdd â'r costau cynyddol a wynebir gan y Cyngor. Bydd y diffyg hwn mewn cyllid yn effeithio ar allu'r Cyngor i ymateb i'r heriau a'r cyfleoedd hirdymor a wynebir gan yr Ynys. Cyllideb arfaethedig gychwynnol yw hwn a fydd yn cael ei adolygu cyn gosod a chymeradwyo'r gyllideb derfynol ar gyfer 2025/26. Wrth lunio'r gyllideb arfaethedig, mae'r Pwyllgor Gwaith wedi ystyried ei ddyletswyddau statudol a'r amcanion a nodir yn ei Gynllun Corfforaethol.
2	A yw hwn yn benderfyniad y rhagwelir y bydd yn atal costau / dibyniaethau ar yr Awdurdod yn y dyfodol? Os felly, sut?	Mae manylion unrhyw gynigion arbedion wedi'u nodi yn yr adroddiad.
3	A ydym wedi bod yn gweithio ar y cyd â sefydliadau eraill i ddod i'r penderfyniad hwn? Os felly, rhowch wybod pwy	Mae'r Cyngor wedi bod yn gweithio gyda Chynghorau eraill, partneriaid rhanbarthol a lleol a'r CLILC i bwysu ar Lywodraeth Cymru am y setliad ariannol gorau posibl.
4	A yw dinasyddion Ynys Môn wedi chwarae rhan wrth ddrafftio'r ffordd hon ymlaen, gan gynnwys y rhai y mae'r penderfyniad yn effeithio'n uniongyrchol arnynt? Eglurwch sut.	Bydd y gyllideb arfaethedig yn destun cyfnod o ymgynghori a fydd yn caniatáu i ddinasyddion Ynys Môn wneud sylwadau ar y cynigion.
5	Nodwch unrhyw effaith bosibl y byddai'r penderfyniad hwn yn ei gael ar y grwpiau a warchodir o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010.	Bydd unrhyw gynigion a gynhwysir yn y gyllideb ddrafft ar gyfer 2025/26 yn ystyried yr effaith ar unrhyw grwpiau gwarchoddedig.
6	Os yw hwn yn benderfyniad strategol, nodwch unrhyw effaith bosibl y byddai'r penderfyniad yn ei chael ar y rhai sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol.	Bydd y gyllideb yn arwain at gynnydd yn y Dreth Gyngor sy'n daladwy gan drethdalwyr Ynys Môn. Mae'r rhai sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol yn fwy tebygol o fod yn gymwys i gael cymorth drwy'r Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor, a ddylai arwain at ddim effaith ariannol / effaith ariannol gyfyngedig i'r rhai sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol.
7	Nodwch unrhyw effaith bosibl y byddai'r penderfyniad hwn yn ei gael ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	Dim effaith wedi'i nodi.
E - Gyda phwy wnaethoch chi ymgynghori?		Beth wnaeth o/hi ddweud?
1	Prif Weithredwr / Tîm Arweinyddiaeth (TA) (gorfodol)	Mae sylwadau'r TA wedi'u hymgorffori yn yr adroddiad ac mae'r adroddiad drafft yn cael ei gymeradwyo gan y TA.
2	Cyllid / Adran 151 (gorfodol)	amh – hwn yw adroddiad y Swyddog Adran 151.
3	Swyddog Cyfreithiol / Monitro (gorfodol)	Mae'r Swyddog Monitro yn Aelod o'r TA ac mae unrhyw sylwadau a wnaed wedi'u cymryd i ystyriaeth mewn trafodaethau ar yr adroddiad hwn yn y TA.
4	Adnoddau Dynol (AD)	Bydd unrhyw gynigion sy'n effeithio ar staff wedi'u nodi a'u trafod gyda'r Tîm Adnoddau Dynol.
5	Eiddo	Bydd unrhyw gynnig sy'n effeithio ar gyllidebau eiddo'r Cyngor a'r cyllidebau cysylltiedig, wedi'u trafod gyda'r Tîm Eiddo.

6	Technoleg Gwybodaeth a Chyfathrebu (TGCh)	Bydd unrhyw gynnis sy'n effeithio ar systemau technoleg gwybodaeth y Cyngor a chyllidebau cysylltiedig wedi'u trafod gyda'r Tîm TGCh.
7	Craffu	Cafodd y gyllideb arfafethedig gychwynnol eu hystyried gan y Pwyllgor Sgrwtini Corfforaethol yn ei gyfarfod ar 15 Ionawr 2025. Penderfynodd y Pwyllgor xxxxxxxxxxxxxxxxxxx
8	Aelodau Lleol	Mae'r cynigion yn berthnasol i bob Aelod.
9	Unrhyw gyrff allanol / eraill	
F - Atodiadau:		
<ul style="list-style-type: none"> • Atodiad 1 – Adroddiad ar Gyllideb Refeniw Ddrafft 2025/26 • Atodiad 2 – Cyllideb Arfaethedig 2025/26 fesul Gwasanaeth • Atodiad 3 – Lleihad Arfaethedig yn y Gyllideb ar gyfer 2025/26 		
Ff - Papurau cefndir (cysylltwch ag awdur yr Adroddiad am unrhyw wybodaeth bellach):		
<ul style="list-style-type: none"> • Cynllun Ariannol Tymor Canolig 2025/26 – 2027/28 – Gweler Agenda cyfarfod o'r Pwyllgor Gwaith, 24 Medi 2024 – Eitem 10. 		

CYLLIDEB REFENIW DRAFFT 2025/26

1. CYFLWYNIAD

- 1.1. Mae'r adroddiad a ganlyn yn nodi cyllideb referniw dros dro y Pwyllgor Gwaith ar gyfer 2025/26. Paratwir y gyllideb ar sail y tybiaethau a nodir yn y Cynllun Ariannol Tymor Canolig (CATC) a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Gwaith ym mis Medi 2024, a'r setliad dros dro i lywodraeth leol, a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru ar 10 Rhagfyr 2024. Mae'r adroddiad hefyd yn amlinellu'r arbedion referniw arfaethedig sydd wedi eu hadnabod gan y gwasanaethau unigol ac sydd wedi eu trafod gan y Tîm Arweinyddiaeth, Deiliaid Portffolio unigol a'r Pwyllgor Gwaith.
- 1.2. Ni ragwelir y bydd ffigyrau'r setliad terfynol yn dod i law tan ddiwedd mis Chwefror 2025. Bydd y gyllideb arfaethedig derfynol yn destun adolygiad gan y Pwyllgor Sgriwtini ar 19 Chwefror 2025, a bydd yn cael ei argymhell i'w gymeradwyo gan y Pwyllgor Gwaith ar 27 Chwefror 2025, gyda chyllideb derfynol 2025/26 yn cael ei chymeradwyo gan y Cyngor yn ei gyfarfod ar 6 Mawrth 2025. Ni ragwelir unrhyw newid sylweddol rhwng y setliad dros dro a'r setliad terfynol ond, os bydd newid sylweddol yn codi, byddai'r gyllideb a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Gwaith yn cael ei newid cyn ei gyflwyno i'r Cyngor llawn.
- 1.3. Mae cyllideb 2025/26 yn cael ei phennu mewn cyfnod heriol iawn i economi'r DU, ar gyfer ariannu gwasanaethau'r sector cyhoeddus a'r heriau y mae holl awdurdodau lleol y Deyrnas Unedig yn eu hwynebu, gyda chynnydd yn y galw am wasanaethau, effaith y lefel uchel o chwyddiant ers dechrau 2022 a'r gostyngiad mewn termau real yng nghyllid y llywodraeth ganolog. Mae newid llywodraeth y DU wedi dechrau arwain at newid yn y dull o gyllido gwasanaethau cyhoeddus ac mae hyn wedi arwain at gyllid ychwanegol ar gyfer gwasanaethau cyhoeddus yn 2024/25 a 2025/26. Rhaid aros i weld a yw'r cynnydd mewn cyllid yn gynaliadwy h.y. a fydd y twf yn yr economi yn cynhyrchu referniw treth digonol i ganiatáu cynnydd parhaus mewn cyllid?
- 1.4. Efallai bod y sefyllfa a wynebwr gan Gyngorau Cymru yn well na'r hyn a wynebwr gan Gyngorau Lloegr ond mae sefyllfa ariannol yr holl Gyngorau wedi gwaethygu dros y 12 mis diwethaf, gyda rhai Gyngorau'n awgrymu'n agored efallai y bydd yn rhaid iddynt gyhoeddi hysbysiad Adran 114 o fewn y 2 flynedd nesaf, heb gynnydd sylweddol yn y cyllid.
- 1.5. Cynhaliodd CLILC arolwg o bob un o'r 22 Cyngor a ddaeth i'r casgliad bod Gyngorau Cymru yn wynebu pwysau cyllidebol o £563m yn 2025/26, £457m yn 2026/27 a £462m yn 2027/28. I gwrdd â'r pwysau ariannol hynny yn 2025/26, byddai'n rhaid i gyllidebau referniw net gynyddu tua 7%. Paratowyd y ffigyrau hyn cyn y cynnydd yn y cyflog byw cenedlaethol a'r newidiadau i Yswiriant Gwladol, a gyhoeddwyd gan Lywodraeth y DU ar 30 Hydref 2024.
- 1.6. Cyn cyhoeddi'r setliad llywodraeth leol drafft i Gymru, roedd lefel sylweddol o ansicrwydd ynghylch ei gynnwys ac a fyddai cyllid parhaol ychwanegol yn cael ei gynnwys i gwrdd â chost codiadau yng nghyflogau athrawon a chyfraniadau pensiwn cyflogwyr a'r costau ychwanegol sy'n deillio o'r newidiadau mewn yswiriant gwladol a wynebwr, nid yn unig gan y Cyngor mewn perthynas â'i staff ei hun, ond hefyd gan gontractwyr y Cyngor ac, yn arbennig, darparwyr gofal cymdeithasol. Rydym yn dal i aros am eglurhad ynghylch y sefyllfa o ran costau yswiriant gwladol ychwanegol (gweler paragraff 4.4 am ragor o wybodaeth).
- 1.7. Cyn y cyhoeddiadau a wnaed yng nghyllideb Hydref 2024 a'r setliad dros dro dilynol i lywodraeth leol, roedd y diffyg cyllid amcangyfrifedig a wynebwr'r Cyngor yn sylweddol ac yn fwy nag a welwyd yn ystod y cyfnod o galedi. Mae'r cyhoeddiadau am gyllid ychwanegol yn mynd beth o'r ffordd i gau'r bwlch ariannol, ond nid ydynt yn cyllido'r holl bwysau ariannol a wynebwr gan y Cyngor yn y tymor canolig i hir, a bydd yn rhaid gwneud penderfyniadau anodd o hyd fydd yn effeithio ar y Cyngor, staff, defnyddwyr gwasanaethau a thriogion a chymunedau'r Ynys.

2. PRIF RAGDYBIAETHAU SY'N CODI O'R CYNLLUN ARIANNOL TYMOR CANOLIG

- 2.1. Mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig (a adroddwyd i'r Pwyllgor Gwaith ar 24 Medi 2024 – Eitem 10) yn nodi nifer o ragdybiaethau (a nodir yn Atodiad 2 yr adroddiad hwnnw). Ers paratoi'r CATC, mae'r sefyllfa o ran nifer o ragdybiaethau wedi'i hegluro, sydd wedi caniatáu i ragdybiaethau ddod yn fwy sicr. Mae'r rhagdybiaethau hyn wedi'u cymryd i ystyriaeth a'u diweddarau wrth gyfrifo'r gyllideb ddisymyd ar gyfer 2025/26. Mae'r gyllideb ddisymyd yn gyllideb sy'n darparu adnoddau i weithredu gwasanaethau ar lefelau 2024/25 ond wedi'i diweddarau i adlewyrchu unrhyw newidiadau hysbys y tu allan i reolaeth y gwasanaethau (newidiadau ymrwymedig) ac i adlewyrchu'r costau amcangyfrifedig yn 2025/26.
- 2.2. Dylid nodi bod y cyhoeddiadau a wnaed yng nghyllideb Llywodraeth y DU wedi gofyn am ddiweddariad ar ragdybiaethau cyflog ac yswiriant gwladol a hefyd ar ragdybiaethau chwyddiant mewn perthynas â phrif gontractau gwasanaeth a darpariaeth gofal cymdeithasol y Cyngor.
- 2.3. Mae'r rhagdybiaethau hyn wedi'u cynnwys yn y gyllideb ddisymyd, ynghyd â newidiadau mwy manwl (newidiadau ymrwymedig) sy'n caniatáu ar gyfer cynnydd hysbys mewn costau e.e. ymrwymadau cytundebol. Mae'r gyllideb ddrafft hefyd yn caniatáu ar gyfer cyllid ychwanegol, newidiadau hysbys i gyllid grant a mân gywiriadau cyllidebol y bernir eu bod yn angenrheidiol i sicrhau bod cyllideb y Cyngor yn adlewyrchu'n gywir y costau y mae'n eu hwynebu yn 2025/26.
- 2.4. Wrth i'r flwyddyn ariannol symud ymlaen, mae'r pwysau ar wasanaethau a wynebwr gan y gwasanaethau statudol sy'n cael eu harwain gan alw (Gofal Cymdeithasol i Oedolion a Phlant, Digartrefedd, Addysg allsirol a Chludiant Ysgol) wedi dod yn gliriach ac wedi'u cynnwys yn y broses gosod cyllideb (gweler paragraff 4.12).

3. SETLIAD DROS DRO

- 3.1. Mae'r setliad dros dro ar gyfer Llywodraeth Leol yng Nghymru, a gyhoeddwyd ar 10 Rhagfyr 2024, yn dangos cynnydd o £410.3m yn lefel gyffredinol y cyllid ar gyfer Cymru, sy'n cyfateb i gynnydd o 7.2% mewn termau arian parod. Mae'r manylion i'w gweld yn Nhabl 1 isod:-

Tabl 1		
Setliad Dros Dro 2025/26		
	Ynys Môn	Cymru
	£'m	£'m
Cyllid Allanol cyfun (AEF) 2024/25	127.586	5,720.524
Addasiad ar gyfer y Newid yn Sylfaen y Dreth	(0.097)	0.000
Grantiau Blynyddoedd Blaenorol a Drosglwyddwyd i Mewn / (Allan)	3.418	156.860
AEF Addasedig 2024/25	130.907	5,877.384
AEF Dros Dro 2025/26	135.605	6,130.839
Cynnydd o gymharu ag AEF Addasedig 2024/25	4.698	253.455
Cynnydd o gymharu ag AEF 2024/25	8.019	410.315
%Cynnydd o gymharu ag AEF addasedig 2024/25	6.29%	7.17%
% Cynnydd o gymharu ag AEF addasedig 2024/25	3.59%	4.31%

- 3.2. Mae nifer o setiau data amrywiol yn cael eu haddasu yn y fformiwla dyrannu, gan gynnwys poblogaeth, nifer y bobl sy'n derbyn budd-daliadau, plant sy'n derbyn prydau ysgol am ddim, disgyblion ysgol ac ati, ac mae'r rhain yn effeithio ar y dyraniad i bob awdurdod yn wahanol. Mae rhai awdurdodau yn gwneud yn well o'r addasiadau hyn, tra bod eraill yn cael eu heffeithio'n negyddol ac, o ganlyniad, nid yw pob awdurdod yn cael yr un lefel o gynnydd. Yn setliad dros dro 2025/26, mae ystod o gynnydd o 5.6% (Casnewydd) i lawr i 2.8% (Sir Fynwy). Mae cynnydd Ynys Môn 0.7% yn is na chyfartaledd Cymru, a'r 16eg cynnydd uchaf o'r 22 awdurdod.

- 3.3.** Mae'r Cyngor, drwy Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC), yn dal i bwysu am gyllid gwaelodol i'w gynnwys yn y setliad terfynol, a fyddai'n lleihau'r effaith ar Gynghorau sy'n cael setliad sy'n sylweddol is na chyfartaledd Cymru. Rhaid aros i weld a yw Llywodraeth Cymru (LIC) yn darparu cyllid ychwanegol i ganiatáu ar gyfer terfyn isaf yn y setliad terfynol.
- 3.4.** Yn ogystal â'r cyllid heb ei neilltuo y mae'r Cyngor yn ei dderbyn ar ffurf yr AEF, mae holl Gynghorau Cymru yn derbyn cyllid refeniw ychwanegol ar ffurf grantiau penodol, sy'n cyllido gwasanaethau penodol yn unol ag amodau grant a osodwyd gan LIC. Bydd manylion y dyraniadau unigol i bob Cyngor yn cael eu cyhoeddi maes o law, ond mae lefel gyffredinol y cyllid grant i Gymru wedi'i nodi yn y setliad dros dro. Mae Tabl 2 yn nodi'r grantiau mawr y bydd y Cyngor yn eu derbyn:-

Tabl 2
Prif Grantiau Refeniw – Dyraniadau Cymru Gyfan 2024/25 a 2025/26

Grant	Dyraniad 2024/25 £'000	Dyraniad 2025/26 £'000	% Newid
Grant Addysg Awdurdod Lleol	378,973	399,800	+5.50%
Prydau Ysgol Gynradd Gyffredinol Am Ddim	92,756	93,500	+0.80%
Grant Cymorth Ieuencid	11,483	11,483	0.00%
Grant Cynnal Tai	182,488	204,300	+11.95%
Grant Rhwydwaith Bysiau	39,000	40,365	+3.50%
Cefnogaeth Gwasanaethau Bws	24,800	25,772	+3.92%
Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy	16,400	I'w gadarnhau	I'w gadarnhau
Grant Plant a Chymunedau	179,583	179,583	0.00%
Grant Gweithlu Gofal Cymdeithasol	45,000	45,000	0.00%
Cronfa Weithredu ar Gamddefnyddio Sylweddau	41,063	41,063	0.00%
Trefniadau Diogelu Rhag Colli Rhyddid	3,000	3,000	0.00%
Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol	2,794	2,794	0.00%

- 3.5.** Fel rhan o gyllideb Canghellor y DU ym mis Hydref 2024, dyrannwyd cyllid ychwanegol i LIC ym mlwyddyn ariannol 2024/25. Yn ogystal, mae cyllid hefyd wedi'i ddarparu i LIC i dalu'r rhan fwyaf o gostau'r cynnydd yng nghyfradd cyfraniadau cyflogwr pensiwn athrawon. Mae LIC wedi cyhoeddi nifer o grantiau ychwanegol ar gyfer awdurdodau lleol yng Nghymru y bydd y Cyngor yn eu derbyn yn 2024/25.
- 3.6.** Mae'r cyllid ychwanegol a dderbyniwyd gan y Cyngor a sut mae'n bwriadu defnyddio'r cyllid i'w weld yn Nhabl 3 isod:-

Tabl 3

Cyllid Ychwanegol a Dderbyniwyd gan Lywodraeth Cymru yn ystod 2024/25

Teitl Grant	Pwrpas	Grant a Dderbyniwyd £	Sut bydd y Cyngor yn defnyddio'r cyllid
Cymorth pwysau cyflogau 2024/25	Helpu Cyngorau i dalu cost ychwanegol dyfarniad cyflog y Cyd-gyngor Cenedlaethol	1,196,219	Roedd cyllideb 2024/25 yn cwmpasu'r rhan fwyaf o gost y dyfarniad cyflog, a bydd y gweddill yn cael ei gyllido o gronfa wrth gefn clustnodedig benodol. Bydd y grant hwn yn cael ei ychwanegu at falansau cyffredinol y Cyngor.
Cynnydd yng Nghyfraniad Cyflogwr y Pensiwn Athrawon	I gyllido cost ychwanegol y cynnydd yn y gyfradd cyfraniadau pensiwn, sy'n weithredol o 1 Ebrill 2024	1,345,535	Caniatawyd ar gyfer y gost ychwanegol hon yn llawn yng nghyllideb 2024/25. Bydd y grant hwn yn cael ei ychwanegu at falansau cyffredinol y Cyngor.
Cynnydd yng Nghyfraniad Cyflogwr y Pensiwn Diffoddwyr Tân	I gyllido cost ychwanegol y cynnydd yn y gyfradd cyfraniadau pensiwn, sy'n weithredol o 1 Ebrill 2024	62,909	Cynhwysodd Gwasanaeth Tân Gogledd Cymru y gost ychwanegol yn rhannol yng nghyllideb 2024/25 ac, felly, cafodd ei gyllido gan y cynnydd yn yr ardoll. Mae'r Gwasanaeth Tân yn amcangyfrif y bydd angen £250k ychwanegol ar draws y 6 awdurdod. Bydd hyn yn gofyn i'r Cyngor dalu dros £22,768 o'r grant hwn, gyda'r £40,141 sy'n weddill yn cael ei ychwanegu at y balansau cyffredinol.
Cyllid Ychwanegol Tâl Athrawon	Helpu'r Cyngor i dalu cost dyfarniad cyflogau Athrawon	402,601	Wrth osod y setliad llywodraeth leol, fe wnaeth LIC gynnwys cost y dyfarniad cyflog o 3.7%, ond y dyfarniad cyflog gwirioneddol oedd 5.5%. Wrth osod ei gyllideb, caniatodd y Cyngor 2% ar gyfer y dyfarniad cyflog. O ganlyniad, bydd yr holl grant hwn yn cael ei drosglwyddo i ysgolion ynghyd â chyllid ychwanegol o gronfeydd wrth gefn clustnodedig.
Grant Safonau Ysgolion	Darparu cyllid ychwanegol i ysgolion	807,043	Bydd y grant hwn yn cael ei drosglwyddo i ysgolion a'r Gwasanaeth Addysg.
Gwella cyfraddau rhyddhau o'r ysbyty	Caniatáu i Gyngorau gynyddu gofal yn y gymuned dros y gaeaf	£250,000 (amcangyfrif)	Bydd cyllideb y gwasanaeth yn cael ei chynyddu i ganiatáu ar gyfer prynu darpariaeth ychwanegol.
Cefnogaeth ar gyfer gofal cartref	Cyllid ychwanegol yn dilyn y penderfyniad i gadw'r uchafswm tâl o £100 yr wythnos am ofal yn y cartref	I'w gadarnhau	Bydd hwn yn cael ei ddefnyddio i leihau cost net y gwasanaeth gofal cartref.
	CYFANSWM CYLLID YCHWANEGOL	4,064,307	

3.7. Croesewir y cyllid ychwanegol hwn ac mae'n lleihau'r risg y bydd y Cyngor yn gorwario ei gyllideb ar gyfer 2024/25, ond nid yw'r sefyllfa'n amodol ar unrhyw ddigwyddiadau andwyol sylweddol neu gynnydd sylweddol yn y galw am wasanaethau yn ystod ail ran y flwyddyn ariannol. Dylai hyn arwain at gynnydd o £2.58m ym malansau cyffredinol y Cyngor.

4. PRIF NEWIDIADAU I'R GYLLIDEB AR GYFER 2025/26

4.1. Manylir ar y newidiadau mawr rhwng cyllideb derfynol 2024/25 a chyllideb gychwynol 2025/26 isod.

4.2. Chwyddiant Tâl Heblaw Addysgu

- 4.2.1. Bydd costau cyflog yn newid yn flynyddol i adlewyrchu'r newidiadau mewn staff dros y flwyddyn (staff newydd yn cael eu penodi i bwynt gwahanol ar y raddfa gyflog), staff yn derbyn cynyddrannau blynyddol a'r dyfarniad cyflog. Ni chytunwyd ar ddyfarniad cyflog 2024/25, a ddaeth i rym ym mis Ebrill 2024, tan fis Tachwedd 2024. Gosodwyd y dyfarniad cyflog terfynol y cytunwyd arno fel cynnydd o £1,290 fesul gweithiwr hyd at bwynt 42 ar y raddfa gyflog, a 2.5% ar bob graddfa o bwynt 43 ymlaen. Rhoddodd hyn ystod o gynnydd o 5.77% ar gyfer y pwynt isaf ar y raddfa gyflog, i 2.5% ar gyfer y pwynt uchaf ar y raddfa gyflog. Ar gyfartaledd, arweiniodd y codiad cyflog at gynnydd o 4.0% yng nghostau cyflog heblaw addysgu'r Cyngor. Y cyfanswm a gynhwyswyd yn wreiddiol yng nghyllidebau tâl heblaw addysgu 2024/25 oedd 3.5% ac, felly, mae angen ychwanegu £325k ychwanegol at gyllideb 2025/26 i gywiro'r tanamcangyfrif yng nghyllideb 2024/25.
- 4.2.2. Wrth bennu lefel dyfarniad cyflog 2025/26, rhaid ystyried bod chwyddiant yn parhau i ostwng a disgwylir iddo ddechrau blwyddyn ariannol 2025/26 ar 2.8% a disgwylir iddo ostwng i 2.1% erbyn mis Mawrth 2026. Fodd bynnag, mae'r Cyflog Byw Cenedlaethol hefyd yn effeithio ar lefel y dyfarniad cyflog. Y Cyflog Byw Cenedlaethol, o fis Ebrill 2024, oedd £11.44 yr awr, sydd £0.82 yn is na chyfradd fesul awr y pwynt isaf ar y raddfa gyflog genedlaethol. Bydd y Cyflog Byw Cenedlaethol yn codi i £12.21 (+ 6.7%) o fis Ebrill 2025, sydd ond £0.05 yn is na chyfradd fesul awr y raddfa gyflog isaf yn 2024/25. Er mwyn cynnal y gwahaniaeth o £0.82 rhwng y Cyflog Byw Cenedlaethol a'r pwynt isaf ar y raddfa gyflog, byddai angen i'r cyflog isaf godi £1,500. Pe bai'r cynnydd hwn yn cael ei gymhwyso i bob graddfa gyflog, byddai'n cynyddu costau cyflog 4.5% ar gyfartaledd ar draws yr holl raddfeydd cyflog.
- 4.2.3. Nid yw'r Undebau wedi cyflwyno eu hawliad cyflog eto ond mae'n debygol y byddant yn gofyn am godiad cyflog uwch na chwyddiant o ystyried bod y codiad cyflog a ddyfarnwyd yn 2024/25 yn is na'r dyfarniadau a roddwyd i weithwyr eraill yn y sector cyhoeddus yng Nghymru. Fodd bynnag, yn absenoldeb unrhyw wybodaeth bellach ar hyn o bryd, mae dyfarniad cyflog tybiedig o 4.5% wedi'i gynnwys yn y gyllideb ddisymyd, sydd 2% i 2.5% yn uwch na'r rhagdybiaeth o chwyddiant cyffredinol. Mae'n bosibl y bydd angen adolygu hyn cyn cwblhau proses y gyllideb. Byddai 1% ychwanegol yn y rhagdybiaeth chwyddiant cyflog nad yw'n addysgu yn cynyddu'r gyllideb gan £662k.
- 4.2.4. Yn seiliedig ar y rhagdybiaethau a wnaed, mae'r newidiadau cyflog yn ychwanegu £3.1m at gyllideb y Cyngor.

4.3. Chwyddiant Tâl Addysgu

- 4.3.1. Mae cyflog athrawon yn newid bob mis Medi. Wrth osod cyllideb 2024/25, gwnaed rhagdybiaeth o 2% ar gyfer y dyfarniad cyflog a ddaeth i rym o fis Medi 2024. Fodd bynnag, y dyfarniad cyflog gwirioneddol oedd 5.5%. Mae LIC wedi cadarnhau y bydd yn cyllido'r gost uwchlaw'r rhagdybiaeth y gwnaethant ei chynnwys yn setliad 2024/25, sef 3.7%. Mae grant o £403k wedi ei dderbyn i gwrdd â'r gost ychwanegol (gwahaniaeth rhwng 5.5% a 3.7%) yn 2024/25.
- 4.3.2. Nid oes unrhyw wybodaeth wedi'i darparu am y dyfarniad cyflog athrawon sy'n gymwys o fis Medi 2025. Bydd y dyfarniad cyflog hwn yn cwmpasu'r cyfnod Medi 2025 i Awst 2026, ac yn ystod y cyfnod hwnnw disgwylir i chwyddiant ostwng o 2.6% i 1.9%. Mae amcangyfrif o 2% wedi'i gynnwys ar gyfer y dyfarniad cyflog o fis Medi 2025.

4.3.3. Bydd cywiro'r tanddarpariaeth yng nghyllideb 2024/25 yn cynyddu'r gyllideb gan £1.8m, a bydd y cynnydd chwyddiant hyd at Fawrth 2026 yn ychwanegu £0.4m pellach i gyllideb cyflogau'r Cyngor, gyda chynyddrannau a newidiadau staff yn ychwanegu £0.2m pellach.

4.4. Costau Yswiriant Gwladol

4.4.1. Cyhoeddodd y Canghellor ddau newid sylweddol i gyfraniadau yswiriant gwladol cyflogwyr, a oedd yn gostwng y trothwy cyflog y mae'n rhaid gwneud cyfraniadau ohono o £9,100 i £5,000 a hefyd yn cynyddu'r gyfradd cyfraniadau o 13.8% i 15%. Mae hyn yn ychwanegu oddeutu £2.2m i gostau staffio'r Cyngor ei hyn, ond bydd hefyd yn effeithio'r costau a wynebwr gan gontractwyr a darparwyr gofal y Cyngor.

4.4.2. Mae'n anodd modelu'n gywir effaith y newidiadau hyn oherwydd bydd y costau ychwanegol yn amrywio yn dibynnu ar yr incwm a enillir, gyda chynnydd canrannol uwch mewn perthynas â gweithwyr ar gyflog is. Y gost amcangyfrifedig yw y bydd y gostyngiad yn y trothwy yn cynyddu cyfraniadau gan £1.5m, ac y bydd y cynnydd yn y gyfradd yn ychwanegu £0.66m arall at y costau.

4.4.3. Mae Llywodraeth y DU wedi nodi y bydd cyrff y sector cyhoeddus yn cael cyllid ychwanegol i dalu'r gost ac, os bydd hyn yn digwydd yn Lloegr, bydd yn creu swm canlyniadol i LIC drwy fformiwla Barnett. Byddai LIC wedyn yn penderfynu sut i ddsbarthu'r swm i awdurdodau lleol. Mae risg sylweddol na fydd y broses ddyrannu hon yn cael ei chwblhau cyn i'r Cyngor orfod gosod cyllideb derfynol 2025/26 ym mis Mawrth 2025. Mae swm wrth gefn o £2m wedi'i ganiatáu fel cyllid grant ychwanegol.

4.5. Chwyddiant Nad yw'n Gyflogau

4.5.1. Mae chwyddiant wedi parhau i ostwng, gan ddisgyn yn is na tharged Banc Lloegr ym mis Medi 2024 ond, oherwydd costau ynni cynyddol, symudodd yn ôl uwchlaw'r targed ym mis Hydref 2025. Disgwylir iddo godi ychydig yn ystod 2025, gan gyrraedd uchafbwynt rhwng 2.5% a 3%, ond bydd yn dychwelyd i'r lefel darged o 2% erbyn diwedd blwyddyn ariannol 2025/26.

4.5.2. Roedd rhagdybiaeth y gyllideb ar gyfer cyllideb 2024/25 yn gywir ac nid oes angen unrhyw addasiad i gywiro unrhyw or neu danddarpariaeth ar gyfer chwyddiant yng nghyllideb 2025/26.

4.5.3. Mae costau nad ydynt yn gyflogau'r Cyngor yn cynnwys nifer o wahanol gontractau a dulliau caffael, ac mae chwyddiant yn effeithio ar bob un ohonynt mewn gwahanol ffyrdd:-

- Contractau hirdymor lle mae'r cyfrifiad chwyddiant wedi'i ymgorffori yn y contract gan ddefnyddio mynegeion chwyddiant a bennwyd ymlaen llaw, a defnyddio'r ffigwr ar adeg benodol. Mae'r mathau hyn o gontractau yn tueddu i ffafrio'r Cyngor pan fo cyfraddau chwyddiant yn codi, ond maent yn adlewyrchu'r hyn sy'n digwydd gyda mathau arbennig o nwyddau sy'n effeithio ar gostau'r contractwr, e.e. bydd y ffactor chwyddiant ar gyfer y contract casglu sbwriel yn gysylltiedig iawn â chost tanwydd gan fod hyn yn gost fawr i'r contractwr.
- Contractau lle mae'r cynnydd blynyddol yn cael ei drafod. Mae'r rhain, yn bennaf, yn ffioedd cartrefi gofal preswyl a nyrsio a chontractau gofal eraill. Nid Mynegai Prisiau Defnyddwyr (CPI) yw'r prif ffactor ar y codiadau hyn mewn prisiau gan mai staffio yw'r brif gost. Mae lefel chwyddiant yn gysylltiedig â chyflog ac, yn benodol, y cynnydd yn y cyflog byw cenedlaethol a'r cyflog byw go iawn.
- Cytundebau fframwaith tymor hir lle mae'r pris blynyddol yn cael ei osod gan y fframwaith ac nid fel rhan o gytundeb unigol rhwng y Cyngor a'r cyflenwr / contractwr. Mae'r rhain yn cynnwys ein prif gontractau ynni. Eto, bydd y cynnydd pris yn gysylltiedig â ffactorau penodol yn ymwneud â'r nwyddau a gyflenwir, yn hytrach na defnyddio CPI fel sail i'r cynnydd.

- Nwyddau a gwasanaethau a brynir yn ôl yr angen, naill ai trwy broses dendro untro, cael dyfynbrisiau neu'n syml trwy archebu. Mae'r costau hyn yn amodol ar bwysau chwyddiant gan fod y pris y mae'r Cyngor yn ei dalu yn dibynnu ar y pris ar yr adeg y gosodir yr archeb neu pan dderbynir tendr.
- 4.5.4.** Wrth lunio'r gyllideb ddisymyd, mae lefel chwyddiant fel y'i pennir gan gontract penodol wedi'i chaniatáu. Bydd y ffaith bod y cynnydd chwyddiantol ym mhrif gontractau'r Cyngor yn seiliedig ar lefelau chwyddiant yn yr Hydref y flwyddyn flaenorol (defnyddir chwyddiant Hydref 2024 i uwchraddio cyfraddau contract o Ebrill 2025), yn gweithio ychydig o blaid y Cyngor gan fod y gyfradd yn is na'r gyfradd a ragwelwyd ar gyfer 2025.
- 4.5.5.** Yr un maes a fydd yn effeithio ar y cynnydd chwyddiantol yn y contractau hyn yw'r cynnydd yn y cyflog byw cenedlaethol a'r newidiadau i yswiriant gwladol. Roedd y Cynllun Ariannol Tymor Canolig (CATC) yn caniatáu ar gyfer cynnydd o 3% ar gyfer pob contract mawr. Bydd y newidiadau yswiriant gwladol yn ychwanegu tua 3% at gostau'r contractwr a gallai'r cynnydd yn y cyflog byw cenedlaethol ychwanegu 2% yn uwch na'r hyn a ganiateir yn y CATC. Felly, bydd 5% ychwanegol mewn chwyddiant, yn deillio o'r newidiadau a gyhoeddwyd yn y gyllideb, yn ychwanegu £1.25m pellach at gostau'r Cyngor uwchlaw'r hyn a ganiateir yn y CATC. Cyfanswm y cynnydd chwyddiantol ar gontractau allanol yw £1.84m.
- 4.5.6.** Nid yw'n glir a fydd unrhyw gyllid ychwanegol yn dod gan Lywodraeth y DU a LIC i gwrdd ag effaith tâl ychwanegol a chostau yswiriant gwladol ar gontractwyr y Cyngor. Dylid nodi bod Ynys Môn yn fwy agored i'r risg hon na Chynghorau eraill yng Nghymru gan fod gennym fwy o gontractau allanol (casglu gwastraff, prydau ysgol, cynnal a chadw priffyrdd).

4.5.7. Costau Ynni

- Gwnaeth y Cyngor ail dendro ei gontractau nwy a thrydan yn ystod 2024, gyda'r contractau newydd yn dod i rym ym mis Hydref 2024. Mae'r contractau'n rhedeg am gyfnod o 3 blynedd, gyda'r cyfraddau'n sefydlog am hyd y contract. Mae hyn yn rhoi sicrwydd i'r Cyngor ar gyfer y tymor canolig y bydd yn cael ei warchod rhag unrhyw gynnydd mewn prisiau.
- Bydd costau ynni yn dal i amrywio gyda defnydd. Mae'r Cyngor yn buddsoddi mewn newid y dull gwresogi mewn nifer o'i adeiladau i bympiau ffynhonnell gwres. Mae'r gwaith hwn yn cael ei gyllido'n bennaf drwy grantiau LIC. Dylai hyn leihau defnydd a chostau'r Cyngor, er ei bod yn anodd pennu'r effaith ar hyn o bryd ac nid yw'n cael ei chynnwys yn y gyllideb.

4.5.8. Chwyddiant Contractau Gofal Gwasanaethau Cymdeithasol

- Mae'r Cyngor yn gosod ffi flynyddol ar gyfer cartrefi preswyl a nyrsio bob blwyddyn, gyda'r ffigwr hwn yn seiliedig ar y pecyn cymorth a ddefnyddiwyd yn hanesyddol gan Gynghorau Gogledd Cymru ers nifer o flynyddoedd. Mae darparwyr cartrefi gofal wedi gwneud nifer o sylwadau ar lefel leol a chenedlaethol nad yw'r ffioedd presennol yn ddigonol ac y bydd eu busnesau'n dod yn anghynladwy heb gynnydd sylweddol. Mae nifer o ddarparwyr yn anfodlon derbyn lleoliadau am y ffi a osodwyd gan y Cyngor ac mae'r tâl gwirioneddol yn uwch.
- Mae methodoleg Gogledd Cymru wedi chwalu'n araf, gyda Chynghorau ar draws Gogledd Cymru yn symud oddi wrth y ffigwr a gynhyrchwyd gan y pecyn cymorth i wahanol raddau. Wrth geisio mynd i'r afael â phryderon y darparwyr, mae'r Cyngor wedi cynyddu ffioedd ar gyfartaledd o 22.8% ers Ebrill 2022. Mae hyn wedi cynyddu'r gyllideb ar gyfer ffioedd preswyl a nyrsio, o £8.3m i £10.2m.

- Mae'r Cyflog Byw Cenedlaethol yn ffactor sylweddol yng nghost y sector preswyl a nyrsio a'r sector gofal cartref, o ystyried bod darparwyr yn defnyddio'r ffigwr hwn fel man cychwyn i bennu cyflog eu gweithwyr. O fis Ebrill 2025, bydd y Cyflog Byw Cenedlaethol yn codi o £11.44 i £12.21, sef cynnydd o 6.7%. Mae hon yn gost na all y darparwyr ei hosgoi ac mae'n debygol o gael ei throsglwyddo i'r Cyngor trwy ffioedd uwch. Mae Fforwm Gofal Cymru yn amcangyfrif mai'r gost fesul preswlydd yr wythnos yw £45.
- Bydd y newidiadau i drothwyon yswiriant gwladol a chyfraddau cyfraniadau cyflogwyr hefyd yn cynyddu'r costau a wynebir gan ddarparwyr. Mae Fforwm Gofal Cymru yn amcangyfrif mai'r gost ychwanegol yw £22 fesul preswlydd yr wythnos.
- Ar ôl cymryd i ystyriaeth y costau y bydd y Cyflog Byw Cenedlaethol yn effeithio arnynt (£45 fesul preswlydd yr wythnos), y newidiadau i yswiriant gwladol (£22 fesul preswlydd yr wythnos) a'r rhai lle mae lefel gyffredinol chwyddiant yn berthnasol (amcangyfrif o £10 fesul preswlydd yr wythnos), mae hyn yn cyfateb i gynnydd o tua 9% ar y ffi gyfartalog. I dalu'r gost hon ynghyd â lwfans ar gyfer cartrefi sy'n codi tâl uwch na'r ffi safonol, mae 10% wedi'i ganiatáu i dalu costau uwch ffioedd cartrefi gofal. Bydd hyn yn cynyddu costau'r Cyngor gan £1m (heb ystyried y cynnydd yn y galw).
- Bydd cyllidebau gofal eraill, gan gynnwys gofal cartref, lleoliadau preswyl yn y Gwasanaethau Oedolion (Iechyd Meddwl ac Anableddau Dysgu) a gofal a ddarperir drwy'r cynllun taliadau uniongyrchol hefyd yn cael eu heffeithio gan y cynnydd yn y Cyflog Byw Cenedlaethol a'r newidiadau i yswiriant gwladol. Lle darperir y gofal mewn lleoliad preswyl neu nyrsio, mae'r rhagdybiaeth chwyddiant fel y nodir uchod ond, ar gyfer gofal cartref a chostau taliadau uniongyrchol, rhagdybir y bydd y costau'n cynyddu yn ôl ffactorau cost sy'n ymwneud â staff h.y. 8.7%. Bydd y codiadau hyn yn ychwanegu £1.97m ychwanegol at gyllideb y Cyngor.

4.5.9. Chwyddiant Cyffredinol

- Mae chwyddiant cyffredinol (CPI) wedi disgyn o uchafbwynt o 11% ym mis Hydref 2022 i'w gyfradd gyfredol o 2.3% (Tachwedd 2024). Mae disgwyl iddo aros ar lefel debyg yn ystod mwyafrif 2025, cyn disgyn yn ôl i darged Banc Lloegr o 2% erbyn diwedd 2025. Y gyfradd chwyddiant ar gyfartaledd a amcangyfrifir ar gyfer 2025/26 yw 2.4%, a chywiriad bach i'r swm a ganiateir yng nghyllideb 2024/25 (-0.5%). Bydd hyn yn golygu y bydd 1.9% yn cael ei gymhwyso fel ffigwr chwyddiant cyffredinol i'r mwyafrif o gyllidebau nad ydynt wedi'u cynnwys gan gyfradd chwyddiant benodol.
- Amcangyfrifir y bydd chwyddiant cyffredinol yn cynyddu cyllideb y Cyngor gan £0.93m.

4.5.10. Ffioedd a Thaliadau

- Mae cyllideb y Cyngor yn cynnwys ystod o ffioedd a thaliadau, mae rhai yn cael eu gosod gan LIC, deddfwriaeth benodol neu gyrff allanol eraill, a rhai yn cael eu gosod gan y Cyngor. Cyfanswm y gyllideb ffioedd a thaliadau ar gyfer 2024/25 oedd £12.47m, gyda £5.7m o fewn rheolaeth y Cyngor. Mae'r Pwyllgor Gwaith wedi gosod cynnydd o 3% i ffioedd a thaliadau rheoladwy, er bod rhai codiadau wedi'u cytuno sy'n uwch na 3% (e.e. gwastraff gardd gwyrdd), ond mater i bob gwasanaeth yw pennu'r ffioedd a'r taliadau unigol. Amcangyfrifir y bydd y cynnydd o 3% yn cynhyrchu £170k ychwanegol mewn incwm.
- Mae ffioedd a thaliadau statudol a Grantiau eraill y Llywodraeth yn cyfrif am tua £30m o gyllideb referniw net 2024/25. Byddai cynnydd o 2%, yn unol â CPI, yn cynhyrchu £393k ychwanegol, er bod y setliad amodol yn dangos y bydd rhai grantiau'n cael eu rhewi tra bydd eraill yn cael eu lleihau.

4.6. Niferoedd Disgyblion

Bob blwyddyn, mae effaith y newid yn niferoedd disgyblion yn y sectorau cynradd ac uwchradd yn cael ei gymryd i ystyriaeth fel rhan o'r broses gosod cyllideb, gyda niferoedd disgyblion Medi 2024 yn cael eu defnyddio fel sail ar gyfer cyllideb 2025/26. Ar gyfer 2025/26, mae nifer y disgyblion cynradd wedi parhau i ostwng, gyda gostyngiad pellach o 156 o ddisgyblion, tra bod nifer y disgyblion ysgol uwchradd (blynyddoedd 7 i 11) wedi cynyddu gan 58 o ddisgyblion. Effaith net y newidiadau hyn yw gostyngiad o £528k yn y gyllideb ysgolion cynradd a chynnydd o £233k yn y gyllideb ysgolion uwchradd.

Mae Canolfan Addysg y Bont ar hyn o bryd yn gweithredu yn llawn ac ni all dderbyn disgyblion ychwanegol. Addasir y fformiwla i adlewyrchu unrhyw newid yn nifrifoldeb anghenion ychwanegol disgyblion, sy'n effeithio ar y cymarebau staffio. Ar gyfer 2025/26 mae cynnydd bach o £3k wedi'i ychwanegu at y cyllid i adlewyrchu'r newid hwn.

4.7. Cau Ysgolion

Ym Medi 2024, caewyd 2 ysgol gynradd (Ysgol Carreglefn ac Ysgol Talwrn) gyda dalgylch yr ysgolion hyn yn trosglwyddo i Ysgol Llanfechell ac Ysgol y Graig. Cedwir y cyllid a arweinir gan ddisgyblion yn y gyllideb ond gwnaed arbedion cyllidebol mewn perthynas â chostau adeiladu a rhai costau sefydlog yn ymwneud â'r ddwy ysgol. Mae hyn wedi caniatáu gostwng y gyllideb datganoledig ysgolion gan £239k, er y bydd rhywfaint o'r arbediad yn cael ei wrthbwyso gan gynnydd yn y costau cyllido cyfalaf yn y dyfodol o ganlyniad i fenthycia a wnaed i adeiladu uned newydd Ysgol Y Graig Fach.

4.8. Ardoll Gwasanaeth Tân

Mae cyllideb y Cyngor yn cynnwys ardollau a godir ar y Cyngor gan gyrff eraill sydd â'r pŵer statudol i osod ardoll. Mae'r brif ardoll a godir gan Awdurdod Tân Gogledd Cymru, sy'n gosod ardoll gyffredinol ar gyfer y 6 awdurdod yng Ngogledd Cymru a chaiff hwn ei ddyrannu ar draws y 6 awdurdod ar sail poblogaeth. Mae Awdurdod Tân Gogledd Cymru yn bwriadu codi ei ardoll ar y 6 awdurdod cyfansoddol gan 7.17%, sy'n cynyddu'r gyllideb gan £3.47m. Fodd bynnag, oherwydd y newid yn y boblogaeth, mae cyfraniad Ynys Môn i'r ardoll yn disgyn gan 10.03% i 10.02% o gyfanswm yr ardoll. Mae hyn yn arwain at gynnydd yn yr ardoll ar y Cyngor o £342k, sy'n cyfateb i gynnydd o 0.65% yn y Dreth Gyngor. Mae hyn yn mynd â'r ardoll a gyllidir gan y Cyngor i £5.19m.

4.9. Ardoll Cydbwyllgor Corfforaethol

Bellach, mae'n ofynnol i'r 6 Awdurdod yng Ngogledd Cymru sefydlu Cydbwyllgor Corfforaethol (CJC) i fod yn gyfrifol am bolisi strategol trafndiaeth a chynllunio a datblygu economaidd rhanbarthol. Cyfran y Cyngor o'r ardoll a osodwyd ar gyfer 2024/25 oedd £77k. Er nad yw'r CJC wedi gwneud penderfyniad terfynol eto, ni ragwelir y bydd yr ardoll hon yn cynyddu'n sylweddol yn 2025/26, ac mae cynnydd chwyddiant o £3k wedi'i ganiatáu yn y gyllideb.

4.10. Costau Cyllido Cyfalaf

Mae Costau Cyllido Cyfalaf yn cynnwys y Ddarpariaeth Refeniw Isaf (DRI), taliadau llog blynyddol ar fenthyciadau heb eu talu a llog a dderbyniwyd ar fuddsoddiadau. Newidiodd y Cyngor y polisi DRI i'r dull blwydd-dal yn 2022, a arweiniodd at ostyngiad sylweddol yng nghyllideb 2023/24. Fodd bynnag, mae'r dull blwydd-dal yn golygu bod y tâl DRI yn cynyddu bob blwyddyn, heb ystyried unrhyw fenthycia newydd a allai fod wedi'i wneud.

Mae lefel balansau arian parod y Cyngor wedi bod yn uchel ers 2020, a'r strategaeth fu rhedeg i lawr y balansau arian parod hyn, yn hytrach na benthyca'n allanol. Fodd bynnag, wrth i gronfeydd wrth gefn a balansau ysgolion y Cyngor fynd yn llai, mae balansau arian parod y Cyngor yn cyrraedd eu lleiafswm a bydd yn rhaid benthyca o'r newydd yn 2025/26 (amcangyfrif o hyd at £15m). Bydd hyn yn cynhyrchu costau DRI a Llog ychwanegol o £707k.

Roedd cyfraddau llog yn eithriadol o isel rhwng 2020 a 2022 ac, o ganlyniad, cynhyrchwyd lefel isel iawn o incwm o fuddsoddiadau. Fodd bynnag, newidiodd y sefyllfa yn 2022 a pharhaodd cyfraddau llog i godi yn 2023. Roedd y cynnydd mewn cyfraddau llog a'r balansau arian parod uchel yn caniatáu gosod cyllideb o £1.036m ar gyfer 2023/24, ond disgynnodd hyn i £670k yn 2024/25.

Rhagwelir y bydd cyfraddau llog yn disgyn yn ystod 2025/26, o'u lefel bresennol o 4.75% i tua 3.25% - 3.5% erbyn mis Mawrth 2026. Yn ystod 2024/25, bu gostyngiad graddol mewn enillion ar fuddsoddiadau o tua 5.2% ar ddechrau 2024/25 i'r cyfraddau presennol o tua 4.6%. Bydd y gostyngiad yn y gyfradd sylfaenol dros y flwyddyn i ddod hefyd yn arwain at ostyngiad yn yr enillion ar fuddsoddiadau, a fydd unwaith eto yn gostwng y gyllideb llog derbyniadwy i tua £450k.

Effaith gyffredinol yr DRI a thaliadau llog yw cynyddu'r gyllideb cyllido cyfalaf gan £0.302m.

4.11. Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor

Ers 2011, mae'r gost o ddarparu cymorth ariannol i'r rhai sydd angen cymorth i dalu eu Treth Gyngor wedi bod yn rhan o gyllideb y Cyngor, ond mae'r swm a ganiateir yn Asesiad Gwariant Safonol y Cyngor wedi aros bron yn ddigyfnewid. Wrth i lefel y Dreth Gyngor gynyddu a nifer yr hawlwyd newid, mae cost ychwanegol y cynllun wedi disgyn ar drethdalwyr i'w cyllido. Mae cysylltiad uniongyrchol rhwng y cynnydd yn y gyllideb hon a'r cynnydd terfynol yn nhâl y Dreth Gyngor.

Yn 2024/25, roedd y gyllideb gyffredinol i gyllido Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor yn £7.39m, ond y rhagolwg presennol yw y bydd y gyllideb yn tanwario tua 7%. Mae hyn yn rhoi capasiti i leihau'r gyllideb hon oherwydd llwyth achosion is. Fodd bynnag, caiff hyn ei wrthbwyso gan unrhyw gynnydd yn y Dreth Gyngor. Nid yw lefel y cynnydd yn y Dreth Gyngor wedi'i benderfynu'n derfynol eto ond trwy ddefnyddio cyfradd cynnydd dybiedig ar gyfer y Dreth Gyngor a'r gostyngiad tybiedig yn y llwyth achosion, yr effaith net ar y gyllideb hon yw cynnydd o £133k.

4.12. Cyllidebau A Arweinir gan y Galw

Nid yw'r rhagolwg presennol ar gyfer 2024/25 yn nodi y bydd y Cyngor yn profi sefyllfa o orwario sylweddol ar ddiwedd y flwyddyn ariannol, sy'n awgrymu nad oes unrhyw bwysau cyllidebol heb ei gyllido. Fodd bynnag, nid yw'r ffigwr pennawd yn cynrychioli'r sefyllfa sylfaenol gan ei fod yn cynnwys gorddarpariaeth yn y gyllideb a gaiff ei chywiro yn y gyllideb ddisymud, arbedion cyllideb untro o swyddi gwag a chostau eraill nad ydynt yn ymwneud â chyflogau a grantiau untro ychwanegol a'r defnydd o gronfeydd wrth gefn clustnodedig, sy'n darparu cyllid untro, sy'n lleihau lefel y gorwario.

Mae tynnu'r ffactorau hyn allan yn amlygu bod 2 brif gyllideb yn wynebu pwysau galw a chostau sydd angen eu cywiro yng nghyllideb 2025/26. Y meysydd sydd dan bwysau yw cyllidebau gofal cymdeithasol, sy'n darparu gwasanaethau statudol yn bennaf i aelodau mwyaf bregus cymdeithas. Mae'n ofynnol i'r Cyngor ddarparu'r gwasanaethau a gall fod gofyniad brys i ddarparu gofal i sicrhau bod iechyd neu ddiogelwch y cleient yn cael ei gynnal. Gall nodi lleoliadau ar fyr rybudd, mewn sector lle mae'r galw yn fwy na'r cyflenwad, gynyddu costau'n sylweddol a gall hyn fod y tu allan i reolaeth y Cyngor.

Amcangyfrifir bod y llwyth achosion cynyddol a chostau cynyddol yn y sector gofal yn gofyn am gywiriad cyllideb (yn ogystal â chwyddiant) o £1.27m ar gyfer Gofal Cymdeithasol i Oedolion a £2.24m ar gyfer Gwasanaethau Plant. Mae'r rhain wedi'u cynnwys yn y gyllideb ddisymud.

4.13. Defnyddio Premiwm y Dreth Gyngor

Mae premiwm y Dreth Gyngor ar eiddo gwag ac ail gartrefi yn creu incwm ychwanegol i'r Cyngor, ac mae rhan o'r incwm ychwanegol yma'n cyllido cynlluniau i helpu pobl ifanc lleol i brynu eu tŷ eu hunain ar yr Ynys. Yn 2023/24, dyrannwyd £1.2m o'r cyllid ychwanegol at y diben hwn, ynghyd â £300k i weithredu a gweinyddu gofyniad cynllunio diwygiedig mewn perthynas ag ail gartrefi (erthygl 4). Fodd bynnag, roedd tanwariant o flynyddoedd blaenorol, a oedd wedi cronni mewn cronfa wrth gefn clustnodedig, yn ddigon i gyllido'r gwariant amcangyfrifedig yn 2024/25 ac, o ganlyniad, dilëwyd y gyllideb am flwyddyn. Byddai adfer y gyllideb hon a chaniatáu ar gyfer y cynnydd yn y Dreth Gyngor yn cynyddu gofyniad y gyllideb i £1.85m. Mae'r swm hwn wedi'i gynnwys yn y gyllideb ddisymyd ond gellir ei newid wrth i'r gyllideb gael ei chwblhau.

4.14. Grantiau sy'n Trosglwyddo i'r Setliad

Mae tri grant yn ymwneud â digartrefedd wedi'u trosglwyddo i'r setliad, gyda gwerth cyfunol o £431k. Mae gwerth y grantiau hyn wedi'u hychwanegu at y gyllideb Digartrefedd.

4.15. Cronfeydd

Fel rhan o'r broses gyllidebu, mae nifer o gyllidebau ar gyfer Digwyddiadau Annisgwyl yn cael eu cynnwys yn y gyllideb i dalu costau cyfnod penodol, risgiau posibl y gallai fod angen eu cyllido yn ystod y flwyddyn, neu fel cronfa wrth gefn gyffredinol ar gyfer Digwyddiadau Annisgwyl a ddefnyddir yn ystod y flwyddyn wrth i bwysau cyllidebol ychwanegol godi neu wrth i ddigwyddiadau annisgwyl ddigwydd. Mae cadw cyllidebau wrth gefn ar gyfer Digwyddiadau Annisgwyl yn bwysig iawn ac yn sicrhau bod y risg o wariant annisgwyl yn cael effaith negyddol ar gynaliadwyedd ariannol y Cyngor yn cael ei liniaru. Mae oedran a chyflwr presennol stoc asedau'r Cyngor yn cynyddu'r risg y bydd y Cyngor yn wynebu mwy o wariant annisgwyl er mwyn caniatáu i wasanaethau barhau i gael eu darparu o adeiladau lle cyfyd problemau mawr.

Cyfanswm y gyllideb yn 2024/25 oedd £1.357m ac nid yw'r gofyniad cyllideb amcangyfrifedig ar gyfer 2025/26 wedi newid.

4.16. Newidiadau Ymrwymedig Eraill

Wrth lunio'r cyllidebau disymud, gwneir nifer o fân gywiriadau i'r gyllideb i adlewyrchu newidiadau sydd eu hangen neu benderfyniadau blaenorol i gynyddu cyllidebau unigol. Effaith net yr addasiadau hyn yw cynyddu'r gyllideb ddisymud gyffredinol gan £450k. Mae'r prif newidiadau yn ymwneud â'r gostyngiad yn y cyfraniad grant o'r Gymdeithas i'r Oriol £57k, gostyngiad i adlewyrchu'r gostyngiad yn nifer y dyddiau ysgol yn y flwyddyn ariannol £81k, newidiadau ym mhrisiad trethi busnes gan £79k, incwm rhent ychwanegol ar gyfer unedau busnes newydd £119k, a chostau meddalwedd uwch gan £102k. Effaith net yr holl newidiadau yr ymrwymwyd iddynt yw cynnydd o £24k yn y gyllideb.

5. Y SEFYLLFA ARIANNOL

5.1. Ar ôl ystyried y setliad dros dro gan LIC (fel y nodir ym mharagraff 3) a'r prif newidiadau i'r gyllideb (fel y nodir ym mharagraff 4), mae'r sefyllfa gyllido cyn unrhyw gynnydd yn y Dreth Gyngor wedi'i nodi yn Nhabl 4 isod:-

Tabl 4			
Bwlch Cyllido Cyllideb 2025/26			
	Cyfeirnod	£'m	£'m
Cyllideb Derfynol 2024/25			184.164
Prif Addasiadau Cyllideb (fel y nodir ym Mharagraff 4)			
Chwyddiant Tâl a Chostau Staffio Eraill	4.2 i 4.4	7.698	
Cyllid Grant Ychwanegol Yswiriant Gwladol	4.4.3	(2.000)	
Chwyddiant Nad yw'n Gyflogau	4.5	3.035	
Niferoedd Disgyblion	4.6	(0.292)	
Cau Ysgolion	4.7	(0.239)	
Ardollau	4.8 a 4.9	0.345	
Costau Cyllido Cyfalaf	4.10	0.302	
Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor	4.11	0.133	
Gwasanaethau a Arweinir gan y Galw	4.12	3.577	
Defnyddio Premiwm y Dreth Gyngor	4.13	1.847	
Grantiau sy'n Trosglwyddo i'r Setliad	4.14	0.431	
Cronfeydd ar gyfer Disgwyddiadau Annisgwyl a Newidiadau Ymrwymedig Eraill	4.15 i 4.16	0.024	
			14.861
Cyllideb Refeniw Net Disymud 2025/26			199.025
Cyllidir gan			
Grant Cynnal Refeniw (RSG)		(110.508)	
Cyfran o'r Gronfa Trethi Annomestig		(25.097)	
Cyfanswm Cyllid Allanol Cyfun			(135.605)
Cyllideb y Dreth Gyngor 2024/25 (wedi'i haddasu ar gyfer y newid yn sylfaen y dreth a'r cynnydd yn y premiwm ail gartrefi)			(52.629)
Cyfanswm Cyllid Cyn Cynnydd yn y Dreth Gyngor			(188.234)
Cyllid (Gwarged) / Diffyg (cyn unrhyw newid yn y Dreth Gyngor)			10.791

5.2. Er mwyn cyllidor'rariannu'r diffyg ariannol o £10.791m, byddai angen cynyddu y Dreth Gyngor 20.6%. Byddai hyn yn mynd â thâl Band D i £1,896.21, sef cynnydd blynyddol o £323.91 a chynnydd wythnosol o £6.23. Er mwyn lleihau'r cynnydd yn y Dreth Gyngor, byddai angen defnyddio cronfeydd wrth gefn y Cyngor ei hun neu weithredu arbedion cyllideb refeniw. Mae pob £1m o arian wrth gefn a ddefnyddir, neu arbedion a weithredir, yn lleihau'r cynnydd yn y Dreth Gyngor gan 1.9%.

6. RISGIAU CYLLIDEBOL

- 6.1. Wrth osod y gyllideb, mae nifer o risgiau ariannol y mae angen eu hasesu a all arwain at gost ariannol i'r Cyngor. Mae rhai o'r risgiau hyn wedi'u caniatáu y gyllideb arfaethedig, ond nid yw eraill wedi'u caniatáu yn y gyllideb a byddent yn cael eu cwmpasu gan falansau a chronfeydd wrth gefn cyffredinol y Cyngor, pe bai'r risg yn dod yn gost ariannol yn 2025/26. Yn yr hinsawdd ariannol sydd ohoni, mae nifer o'r risgiau hyn yn amlwg y tu allan i reolaeth y Cyngor, e.e. galw am ddarpariaeth gwasanaeth statudol, effaith y newidiadau mewn yswiriant gwladol, ardollau a osodir gan gyrff eraill, gofynion gwasanaeth newydd neu newidiol a osodir gan Lywodraeth Cymru a/neu Lywodraeth y DU.
- 6.2. Rhagwelir y bydd lefel gyfredol y Cyngor o falansau cyffredinol heb eu dyrannu yn £11.1m erbyn diwedd y flwyddyn ariannol. Gellir trosglwyddo cyllid grant ychwanegol gan LIC o £1.385m mewn perthynas â phensiynau athrawon ac £1.176m mewn perthynas â phwysau yn ystod y flwyddyn, hefyd i'r balansau cyffredinol gan y dylai'r ddarpariaeth bresennol yn y gyllideb fod yn ddigonol. Byddai hyn yn mynd â'r balans amcangyfrifedig i £13.64m, ar yr amod nad yw cyllideb 2024/25 yn gorwario. Fel rheol gyffredinol, mae'r Pwyllgor Gwaith wedi gosod y balans cyffredinol lleiaf fel 5% o'r gyllideb refeniw net. Yn seiliedig ar y gyllideb refeniw net ddisymud ar gyfer 2025/26 o tua £199m, y swm gofynnol isaf fyddai £9.95m. Mae hyn yn gadael £3.4m posibl ar gael i helpu gyllido'r gyllideb refeniw dros y 2 i 3 blynedd nesaf, ond dylid nodi bod lleihau lefel y balansau cyffredinol a'r arian wrth gefn clustnodedig yn gwanhau sefyllfa ariannol y Cyngor, ac y gallai arwain at anawsterau cyllid yn y dyfodol pe bai angen cyllido unrhyw wariant sylweddol annisgwyl, e.e. cyllido gorwariant refeniw yn y dyfodol.
- 6.3. Mae sefyllfa bresennol cyllideb refeniw 2024/25 yn amcangyfrif y bydd gorwariant bach o 0.5% o'r gyllideb net. Er ei bod yn anodd amcangyfrif lefel derfynol y gwariant yn gywir, ni ddisgwylir ar hyn o bryd y bydd y gorwariant yn codi'n sylweddol, ac ni fyddai'n effeithio'n sylweddol ar lefel y balansau cyffredinol ar ddiwedd y flwyddyn ariannol hon.
- 6.4. Wrth lunio'r gyllideb refeniw ddrafft, bu'n rhaid gwneud nifer o ragdybiaethau. Mae'r rhagdybiaethau'n seiliedig ar farn broffesiynol y Tîm Cyllid a staff eraill y Cyngor, rhagolygon allanol Llywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru neu gyrff proffesiynol eraill a gwybodaeth hanesyddol ac ystadegol arall. Manylir ar effaith bosibl gwallau yn y prif rhagdybiaethau ar y gyllideb refeniw isod:-
- **Dyfarniad Cyflog y Cyd-gyngor Cenedlaethol** – fel y nodir ym mharagraff 4.2 uchod, mae'r gyllideb wedi'i chwyddo i adlewyrchu'r dyfarniadau cyflog amcangyfrifedig ar gyfer 2025/26, ond mae ansicrwydd sylweddol o hyd ynghylch y dyfarniadau cyflog. Nid yw'r Undebau wedi cyflwyno eu hawliad ar gyfer 2025/26 eto a bydd lefel y cyflog byw cenedlaethol yn dylanwadu ar y cynnig cyflog. Er mwyn cynnal y gwahaniaeth presennol rhwng pwynt isaf y raddfa gyflog a'r cyflog byw cenedlaethol fel ym mis Ebrill 2025 (£12.44), byddai angen i bob pwynt godi £1,500 y flwyddyn, sy'n cyfateb i gynnydd cyfartalog o 4.5%. Mae pob 1% uwchben y ffigwr hwn yn ychwanegu tua £630k at fil cyflog y Cyngor.
 - **Dyfarniad Cyflog Athrawon** – mae elfen o'r cynnydd yn cael ei gyllido gan LIC drwy'r setliad ac os yw hyn wedi bod yn annigonol, yn hanesyddol, mae LIC wedi darparu cyllid ychwanegol i gwrdd â'r gost. Mae hyn yn lleihau'n sylweddol y risg ariannol a wynebwr gan y Cyngor. Cymhlethir y mater ymhellach gan y ffaith bod codiad cyflog athrawon yn cael ei gymhwyso ym mis Medi bob blwyddyn ac, o ganlyniad, nid oes unrhyw arwydd o beth fydd y dyfarniad cyflog posibl o fis Medi 2025 ymlaen.
 - **Cyflog Byw Cenedlaethol** – cyhoeddodd Llywodraeth y DU y byddai'r Cyflog Byw Cenedlaethol (a elwid gynt yn isafswm cyflog) yn cynyddu 6.7% ym mis Ebrill 2025, i £12.44 yr awr. Mae'r Cyflog Byw Cenedlaethol yn rhoi pwysau ar gyllideb y Cyngor mewn dwy ffordd, h.y. yr hyn y mae'n ei dalu i'w staff ei hun (gweler uchod) ond hefyd yr hyn y mae ei brif gontractwyr yn ei dalu i'w staff.

Mae nifer fawr o staff a gyflogir gan brif gontractwyr a darparwyr gwasanaeth y Cyngor yn talu eu staff ar, neu o gwmpas, lefel y Cyflog Byw Gwirioneddol. Mae hyn yn arbennig o wir yn y sector gofal (gofal cartref preswyl a nyrsio, gofal cartref ac ati). Bydd cynnydd yn y Cyflog Byw Cenedlaethol yn arwain at gynnydd yn y Cyflog Byw Gwirioneddol (ar hyn o bryd mae'r Cyflog Byw Gwirioneddol £1.58 yr awr yn uwch na'r Cyflog Byw Cenedlaethol). Mae LIC yn ei gwneud yn ofynnol i Gynghorau ddarparu cyllid digonol i alluogi darparwyr i dalu'r Cyflog Byw Gwirioneddol a bydd y cynnydd yn y ffigwr hwn yn cael ei adlewyrchu yn y cynnydd yn y ffioedd y mae'n rhaid i'r Cyngor eu talu i'w contractwyr a darparwyr gwasanaethau. Er y caniatawyd ar gyfer cynnydd yn y cyllid, mae perygl na fydd yn ddigon i ateb y galw gan ddarparwyr, a allai hefyd fod yn wynebu pwysau o ganlyniad i chwyddiant cyffredinol, yn enwedig costau bwyd, ynni a thanwydd.

- **Chwyddiant Cyffredinol** – Mae'r risg cyllidebol sy'n ymwneud â chwyddiant cyffredinol yn sylweddol is na phan oedd CPI yn fwy na 10%. Er bod risg y gallai chwyddiant godi uwchlaw'r dybiaeth a ddefnyddir yn y gyllideb, bychan iawn fydd lefel y cynnydd posibl (0.5% i 1%) ac ychydig iawn o effaith a gaiff hyn ar gostau gwirioneddol a delir gan y Cyngor.
- **Galw am Wasanaethau** – Mae'r gyllideb ddisymud yn caniatáu ar gyfer darparu gwasanaethau ar y lefel bresennol o alw mewn rhai gwasanaethau lle gall y galw amrywio (Gwasanaethau Plant, Gofal Cymdeithasol i Oedolion, Digartrefedd, Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor). Bydd unrhyw gynnydd sylweddol yn y galw am wasanaethau yn creu costau ariannol ychwanegol i'r Cyngor na fyddent yn cael eu cynnwys yn y cyllidebau presennol.
- **Incwm Grant** – Fel y nodir yn Nhabl 2 uchod, yn ogystal â'r cyllid a dderbynnir drwy'r Cyllid Allanol Cyfun, mae'r Cyngor yn derbyn lefelau sylweddol o gyllid ychwanegol ar ffurf grantiau penodol gan LIC ac eraill. Pan fydd lefel y cyllid grant penodol yn disgyn neu ddim yn cynyddu i adlewyrchu'r cynnydd mewn costau, nid yw bob amser yn bosibl ymateb yn gyflym i'r newid gan fod y gwasanaeth a gyllidir gan y grant yn cael ei integreiddio i'r gwasanaeth a gyllidir o gyllideb graidd y Cyngor. Felly, mae oedi rhwng y gostyngiad mewn cyllid a gallu'r Cyngor i leihau'r gost gysylltiedig drwy ad-drefnu'r gwasanaeth.
- **Targedau Incwm o Ffioedd a Thaliadau** – Wrth i'r argyfwng costau byw leddfu, mae'n bosibl y bydd gan drigolion fwy o incwm gwario, sy'n cynhyrchu incwm i'r Cyngor, yn bennaf drwy wasanaethau Hamdden ac incwm meysydd parcio ac, i raddau llai, ffioedd cynllunio a rheoliadau adeiladu. Mae lefelau incwm yn 2024/25 wedi bod yn dda ac, ar y cyfan, yn rhagori ar dargedau'r gyllideb a, hyd yn oed os bydd lefelau incwm yn dechrau disgyn yn 2025/26, maent yn debygol o aros ar neu o gwmpas targedau'r gyllideb.
- **Cyllid Grant Arall** – Yn ogystal â chyllideb graidd y Cyngor a gyllidir o'r AEF, y Dreth Gyngor a Chronfeydd Wrth Gefn, mae'r Cyngor yn derbyn oddeutu £25 mewn cyllid grant ychwanegol, fel yn Nhabl 2 uchod. Mae'r cyllid hwn yn darparu gwasanaethau ychwanegol neu'n cael ei ddefnyddio i ategu'r cyllid refeniw craidd. Nid yw bob amser yn dilyn bod y grantiau hyn yn cael eu cynyddu yn unol â'r cynnydd yn yr AEF neu lefel gyffredinol chwyddiant. Gellir rhewi rhai grantiau ar lefel y flwyddyn flaenorol. Gall hyn gynyddu'r galw ar y gyllideb graidd gan na all gwasanaethau a gyllidir gan grantiau bob amser gael eu lleihau'n gyflym. I liniaru'r risg hon, mae'r Cyngor yn dal cronfa wrth gefn o £250k y gellir ei defnyddio i ychwanegu at y gyllideb graidd os oes angen.

7. PONTIO'R BWLCH ARIANNU

7.1. Mae'r gyllideb ddisymud yn caniatáu ar gyfer cynnydd o £1.273m yn y gyllideb Gwasanaethau Oedolion i adlewyrchu cynnydd tybiedig o 5% yn y galw demograffig / gwasanaeth. Fodd bynnag, mae Gwasanaethau Oedolion wedi gweld cynnydd sylweddol yn ei gyllideb dros y blynyddoedd diwethaf (62% ers 2019/20), nid yw'n gynaliadwy parhau i gyllido pwysau demograffig. Disgwylir, felly, bod yn rhaid i'r gwasanaeth gyllido unrhyw bwysau demograffig trwy ddarparu gwasanaethau mewn ffordd fwy effeithlon, a allai olygu bod angen newid lefel y gwasanaeth a ddarperir a sut y caiff ei ddarparu.

- 7.2. Mae nifer o fesurau arbedion eraill wedi'u nodi, sy'n cael eu crynhoi yn Nhabl 5 isod a manylir arnynt ymhellach yn Atodiad 3:-

Tabl 5	
Crynodeb o Ostyngiadau Cyllideb Arfaethedig 2025/26	
	£'000
Effeithlonrwydd / Moderneiddio / Rhesymoli gwasanaethau	400
Codi Incwm uwchlaw chwyddiant / Cynhyrchu incwm o ffynonellau newydd	239
Gostyngiadau Gwasanaeth	60
Cyfanswm y Gostyngiadau Cyllideb Arfaethedig	699

- 7.3. Yn 2024/25, defnyddiodd y Cyngor gronfeydd wrth gefn clustnodedig, a gynhyrchwyd o danwariant yn y gyllideb o flynyddoedd blaenorol, i gyllido grantiau tai a benthyciadau i helpu prynwyr tro cyntaf. Yn seiliedig ar y fformiwla ddyrannu flaenorol, a chan gymryd lefel dybiedig y Dreth Gyngor i ystyriaeth, byddai'r fformiwla dyrannu yn £1.84m, fodd bynnag, mae'n annhebygol bod digon o alw i ddefnyddio'r holl gyllid hwn. Bydd y gyllideb yn cael ei hadfer ond yn cael ei chapio ar £1m sy'n lleihau'r gyllideb gwariant net gan £0.849m.
- 7.4. Mae'n ofynnol i'r Cyngor neilltuo swm blynyddol i dalu ad-daliadau benthyciad yn y dyfodol wrth iddynt ddod yn ddyledus, gelwir hyn yn Darpariaeth Refeniw Isaf (DRI) ac fe'i cynlluniwyd i sicrhau nad oes angen i genedlaethau'r dyfodol gyllido cost penderfyniadau cyllido a wneir nawr. Diwygiodd y Cyngor ei bolisi DRI yn 2018 ac unwaith eto yn 2022. Roedd adolygu'r polisi yn caniatáu i'r Cyngor ail-gyfrifo'r tâl DRI a godwyd yn y blynyddoedd blaenorol i adlewyrchu'r polisi diwygiedig. Roedd yr ymarfer hwn yn dangos gwahaniaeth o £11m rhwng y tâl cronus a wnaed o dan yr hen bolisiau a'r polisiau newydd, h.y. mae'r Cyngor wedi gorddarparu ar gyfer DRI mewn blynyddoedd blaenorol. Mae'r Côt Ymarfer yn ei gwneud yn ofynnol i'r Cyngor godi tâl darbodus ac mae'n bosibl ystyried yr orddarpariaeth hon wrth bennu'r tâl ar gyfer 2025/26. Yn seiliedig ar y polisi presennol, dylai'r tâl DRI godi i £1.81m, fodd bynnag, dim ond £392k sydd ei angen i gwrdd ag ad-daliadau benthyciad blynyddol ac mae hyn yn gadael y posibilrwydd i leihau'r tâl DRI gan £1.418m, tra'n parhau i sicrhau bod y Cyngor wedi codi tâl darbodus.
- 7.5. Fel rhan o gyllideb 2024/25, gosodwyd targed i ostwng cyllidebau staffio gan £1m. Roedd hyn am gael ei gyflawni drwy adolygu swyddi a chymryd y cyfle i adolygu strwythurau staffio pan fyddai swyddi gwag yn codi. Yn 2024/25, nodwyd arbedion o £463k, gan nodi £136k pellach ar gyfer 2025/26. Mae hyn yn gadael balans o £401k i'w ddarganfod. Bwriedir gostwng y targed i £599k, a fyddai'n cynyddu'r gyllideb gan £401k.
- 7.6. Yn seiliedig ar y newidiadau uchod i'r gyllideb ddisymud, byddai'r gyllideb ddisymud yn gostwng £3.791m, gan roi gofyniad cyllideb net o £195.234m a byddai'n lleihau'r bwlch cyllido, cyn cynyddu y Dreth Gyngor i **£7.000m**.
- 7.7. Lefel balansau cyffredinol y Cyngor ar ddechrau'r flwyddyn ariannol oedd £11.180m, a bydd y cyllid ychwanegol a dderbyniwyd yn 2024/25 (gweler paragraff 3.5 a Thabl 3 uchod), ynghyd â'r symiau a ddyrannwyd o'r balansau cyffredinol yn ystod 2024/25, yn cynyddu'r balans i £12.658m. Strategaeth ariannol y Cyngor yw cynnal 5% o'r gyllideb refeniw net fel balansau cyffredinol a byddai'r ffigur hwn ar gyfer 2025/26 yn £9.95m, £2.708m yn is na'r balans amcangyfrifedig ar 31 Mawrth 2025 a gellid ei ddefnyddio i helpu i gyllido'r gyllideb yn 2025/26.
- 7.8. Mewn archwiliad diweddar ar gynaliadwyedd ariannol y Cyngor, ac yn yr adroddiad cenedlaethol yn crynhoi canlyniadau'r archwiliad o'r 22 Cyngor, nododd Archwilio Cymru nad oedd defnyddio cronfeydd wrth gefn yn y modd hwn yn gwneud y defnydd gorau o'r cronfeydd wrth gefn, ac y byddai mwy o effaith yn cael ei gael gan ddefnyddio cronfeydd wrth gefn i gyllido rhaglenni trawsnewid a allai ddarparu gwasanaethau gwell am gost is. Rhaid cadw hyn mewn cof wrth benderfynu ar y defnydd o gronfeydd wrth gefn fel cyllid yn ystod y flwyddyn. Fodd bynnag, mae'r defnydd o gronfeydd wrth gefn yn caniatáu mwy o amser i'r Cyngor gynllunio ar gyfer newidiadau i'r gwasanaethau a ddarperir i leihau'r gyllideb refeniw net gyffredinol yn 2026/27.

- 7.9. Mae pob cynnydd o 1% yn y Dreth Gyngor yn cynhyrchu £487k mewn treth gyngor safonol a £39k mewn premiwm cartrefi gwag ac ail gartrefi, gan roi cyfanswm o £526k mewn incwm gros. Yn seiliedig ar dâl Band D 2024/25 o £1,572.30, mae pob codiad o 1% yn cynyddu'r tâl Band D o £15.72 neu £0.30 yr wythnos. Mae tâl presennol y Cyngor y 7^{fed} isaf yng Nghymru ac mae £93 yn is na chyfartaledd Cymru.
- 7.10. Mae'r ffaith bod y cyllid gan LIC yn is na'r chwyddiant a'r pwysau galw a wynebir gan y Cyngor yn gofyn am gynnydd uwch na chwyddiant yn y Dreth Gyngor er mwyn i'r Cyngor allu gosod cyllideb wedi'i gyllido'n llawn. Mae'r Pwyllgor Gwaith yn cynnig cynnydd o 8.85% yn y Dreth Gyngor, ynghyd â 0.65% ychwanegol i gyllido'r cynnydd yn ardoll y Gwasanaeth Tân. Mae hyn yn cynnydd o 9.5% i gyd, sy'n mynd â thâl Band D (ac eithrio praeseptau'r Heddlu a Chynghorau Tref / Cymuned) i £1,721.70, cynnydd o £149.40, neu £2.87 yr wythnos. Amcangyfrifir y bydd y cynnydd hwn yn cynhyrchu £5.000m mewn cyllid ychwanegol.
- 7.11. Yn seiliedig ar yr uchod, mae'r cyllideb refeniw arfaethedig cychwynnol ar gyfer 2025/26 wedi'i nodi yn Nhabl 6 isod:-

Tabl 6		
Cyllideb Arfaethedig Gychwynnol 2025/26		
	£'m	£'m
Cyllideb Refeniw Net sefydlog 2025/26 (yn unol â Thabl 4)		199.025
Addasiadau Ychwanegol i'r Gyllideb		
Capio'r swm a gynhyrchir gan bremiwm y Dreth Gyngor i ddarparu benthyciadau a grantiau i brynwyr tro 1 ^{af} i £1m	(0.849)	
Dim cynnydd demograffig ar gyfer Gwasanaethau Oedolion	(1.273)	
Capio'r tâl DRI dim ond i gwmpasu ad-daliadau benthyciad sy'n ddyledus yn 2025/26	(1.418)	
Arbedion Eraill – gweler Tabl 5 ac Atodiad 3	(0.699)	
Gostwng y targed arbedion staff osodwyd yng nghyllideb 2024/25	0.401	
Cydbwysu i'r Gronfa Gyffredinol ar gyfer Digwyddiadau Annisgwyl	0.048	
		(3.791)
Cyllideb Refeniw Net Arfaethedig Gychwynnol 2025/26		195.234
Cyllidir gan		
Grant Cynnal Refeniw (RSG)	110.508	
Cyfran o'r Gronfa Trethi Annomestig	25.097	
Cyfanswm Cyllid Allanol Cyfun		135.605
Y Dreth Gyngor (gan gynnwys premiwm a chynnydd o 9.5%)		57,629
Balansau Cyffredinol y Cyngor		2.000
Cyfanswm Cyllid		195.234

8. SEFYLLFA'R GYLLIDEB AR GYFER 2026/27

- 8.1. Mae'r newid yn Llywodraeth y DU wedi dangos y potensial ar gyfer mwy o fuddsoddiad mewn gwasanaethau cyhoeddus. Rydym eisoes wedi gweld cyllid ychwanegol yn cael ei ddarparu gan LIC yn 2024/25 a setliad gwell ar gyfer 2025/26 na'r disgwyl cyn yr etholiad cyffredinol.

- 8.2.** Disgwylir y bydd Llywodraeth y DU yn cynnal adolygiad cynhwysfawr o wariant yng Ngwanwyn 2025, a fydd yn nodi cyllidebau dangosol hyd at ddiwedd senedd bresennol y DU (2029 o bosibl). Gallai hyn ganiatáu i LIC roi setliad dangosol tymor hwy i Awdurdodau Lleol (o bosibl ar gyfer 2026/27 a 2027/28), er y nodir y bydd etholiadau Cynulliad Cymru yn cael eu cynnal ym mis Mai 2026, a allai arwain at newid yn y cynlluniau cyllido tymor hir.
- 8.3.** O ran gwariant, mae'r risg o bwysau chwyddiant yn llawer llai, ond wrth gwrs gall ffactorau allanol effeithio ar lefel chwyddiant. Disgwylir i ddyfarniadau cyflog ostwng hefyd a dylent fod yn fwy unol â chwyddiant yn 2026/27.
- 8.4.** Y risg fwyaf yw cynnydd yn y galw am y gwasanaethau hynny sy'n destun newidiadau sylweddol yn y galw gan gleientiaid (Gwasanaethau Oedolion, Gwasanaethau Plant a Digartrefedd). Mae pennu lefel y gwasanaeth yn anodd, hyd yn oed yn y tymor byr, ac mae ceisio rhagweld lefelau gwasanaeth am gyfnod o 18 mis i 2 flynedd i'r dyfodol yn anodd.
- 8.5.** Wrth osod y gyllideb, mae lefel sylweddol o gyllid untro (balansau cyffredinol) a gostyngiad dros dro mewn cyllidebau (costau cyllido cyfalaf) wedi cael eu defnyddio i osod cyllideb gytbwys ar gyfer 2025/26. Ni all y newidiadau hyn barhau i 2026/27 a bydd hyn yn gofyn am newidiadau parhaol i'r gyllideb er mwyn caniatáu i'r Cyngor gwrdd â'i ofyniad statudol i osod cyllideb wedi'i gyllido'n llawn, heb leihau'r cronfeydd wrth gefn ymhellach, a allai wanhau cynaliadwyedd ariannol hirdymor y Cyngor.
- 8.6.** Mae'r modelu ariannol presennol yn awgrymu y bydd y gyllideb refeniw net ar gyfer 2026/27 yn codi tua £6m (3%), tra bydd DRI yn codi 2%, sy'n cyfateb i £2.7m. Byddai hyn yn golygu bod angen i'r bwlch cyllido gael ei gyllido gan godiadau y Dreth Gyngor o 6.2%, gan gymryd nad oes arian wrth gefn ar gael bellach i gyllido'r gyllideb.
- 8.7.** Mae'n bosibl y bydd ffynonellau cyllid eraill ar gael yn 2026/27, a thu hwnt, a all gyfrannu at yr adnoddau sydd ar gael i'r Cyngor. Mae'r rhain yn cynnwys unrhyw gyfraddau busnes sy'n cael eu cadw o'r ardaloedd porthladd rhydd dynodedig, cyllid y gellid ei gynhyrchu o gyflwyno Ardoll Ymwelwyr ar Ynys Môn ac unrhyw newidiadau i'r premiwm cartrefi gwag ac ail gartrefi. Bydd y cyntaf yn dibynnu ar gynnydd i ddatblygu'r meysydd porthladd rhydd a bydd yr ail a'r trydydd angen penderfyniadau pellach gan y Cyngor. Ni chymerwyd unrhyw ystyriaeth o'r ffynonellau cyllido posibl hyn, ond caiff hyn ei adolygu wrth i ragor o wybodaeth ddod i'r amlwg.
- 8.8.** Mae cydbwysu cyllideb 2025/26 wedi bod yn hynod heriol ond, yn seiliedig ar y rhagdybiaethau presennol, rhagwelir y bydd y sefyllfa yn 2026/27 yn dechrau gwella. Fodd bynnag, bydd yn ofynnol i'r Cyngor ddod o hyd i atebion cyllidebol parhaol i ddisodli'r gyllideb sydd wedi'i gyllido gan gronfeydd wrth gefn yn 2025/26. Bydd hyn yn hynod heriol, heb orfod lleihau ansawdd ac ystod y gwasanaethau a ddarperir yn sylweddol. Bydd yn rhaid i arbedion cyllidebol yn y dyfodol gynnwys lleihau neu atal gwasanaethau ac, o bosibl, peidio â chyrraedd y safonau statudol disgwylidig. Mae gwaith eisoes wedi dechrau i nodi arbedion cyllidebol posibl ar gyfer 2026/27, a bydd y cynigion arbedion hyn yn cael eu hystyried ymhellach yn ystod 2025/26.

9. CASGLIAD

- 9.1.** Mae'r gyllideb ar gyfer 2025/26 wedi'i gosod yng nghyd-destun sefyllfa cyllido sy'n gwella a disgwylid y bydd cyllid yn parhau i godi neu gadw i fyny â chwyddiant o leiaf. Fodd bynnag, efallai y bydd y sefyllfa ar gyfer 2026/27 yn parhau i fod yn heriol, gydag ateb parhaol i'r diffyg cyllid sydd ei angen ar gyfer 2025/26 a galw cynyddol am wasanaethau.
- 9.2.** Mae yna hefyd nifer o ffactorau y tu allan i reolaeth y Cyngor a all gael goblygiadau cost sylweddol i'r Cyngor. Nid yw'r sefyllfa gyllidebol heriol a wynebwr gan y Cyngor yn unigryw i Ynys Môn, mae'n sefyllfa sy'n wynebu pob awdurdod lleol yn y Deyrnas Unedig. Mae rheolaeth ariannol gadarn yn y gorffennol wedi rhoi'r Cyngor mewn sefyllfa ariannol gref i fynd i'r afael â'r her yn y tymor byr, ond os bydd costau a galw am wasanaethau'n parhau i dyfu ac nad yw'n cael ei gyfateb gan y cynnydd cyllid gofynnol, bydd angen ailstrwythuro sylweddol ar wasanaethau'r Cyngor i atal y Cyngor rhag mynd yn fethdalwr.

- 9.3.** Mae gwasanaethau'r Cyngor yn dibynnu ar ei staff ymroddedig a gweithgar ac mae angen cydnabod yr effaith ar yr aelodau hyn o staff hefyd. Bydd yr her ariannol yn gofyn am ostyngiad mewn lefelau staffio ond, os na chaiff hyn ei ddiwallu gan leihad yn y llwyth gwaith, bydd y pwysau ar staff yn parhau i dyfu ac yn arwain at anawsterau o ran cadw staff presennol, recriwtio staff newydd a sicrhau bod gan y Cyngor weithlu iach. Bydd ymdrin â'r materion hyn yn dod â chost ariannol y bydd yn rhaid ei chynnwys yng nghyllidebau'r dyfodol.
- 9.4.** Mae'r setliad dros dro i lywodraeth leol ar gyfer Cymru fel y'i rhagwelwyd ac nid yw'n cwmpasu'n llawn y pwysau cost a wynebier gan y Cyngor ar hyn o bryd. Mae'n ofynnol i'r gyllideb ddisymud ar gyfer 2025/26 godi 8.1%, ond dim ond 3.6% y mae'r setliad dros dro yn ei ddarparu i'r Cyngor. Mae'r diffyg yn sylweddol ac ni ellir ei wneud yn iawn trwy godi y Dreth Gyngor yn unig.
- 9.5.** Mae'r sefyllfa o ran cyllid grant yn creu her ariannol ychwanegol a fydd yn arwain at leihad mewn rhai gwasanaethau a gyllidir gan grantiau. Daw hyn yn gliriach unwaith y bydd dyraniad unigol pob grant yn hysbys.
- 9.6.** Mae rheolaeth ariannol ddarvoudus mewn blynyddoedd blaenorol wedi cryfhau sefyllfa ariannol y Cyngor yn sylweddol ac wedi cynyddu lefel balansau cyffredinol y Cyngor a'r cronfeydd wrth gefn clustnodedig. Mae'r sefyllfa ariannol well hon wedi galluogi'r Cyngor i gyflwyno cyllideb arfaethedig sy'n caniatáu i'r cynnydd yn y Dreth Gyngor fod mor isel â phosibl, er bod yn rhaid iddo fod yn uwch na'r gyfradd chwyddiant gyffredol.
- 9.7.** Mae lefel o risg yn gysylltiedig â'r gyllideb, yn enwedig a oes darpariaeth ddigonol wedi'i gwneud ar gyfer codiadau cyflog a'r galw cynyddol am wasanaethau. Mae'r risg yn cael ei liniaru drwy'r ffaith bod y Cyngor yn dal balansau cyffredinol a chronfeydd wrth gefn clustnodedig y gellid eu hailgyfeirio i gyllido unrhyw gostau ychwanegol, ac mae hyn yn amlygu pwysigrwydd cynnal lefel iach o arian wrth gefn.
- 9.8.** Fodd bynnag, mae'r defnydd parhaus o gronfeydd wrth gefn i fantoli'r gyllideb yn anghynaliadwy ac yn gwanhau gwytnwch ariannol y Cyngor. Mae'r defnydd o gronfeydd wrth gefn yn galluogi'r Cyngor i adolygu ei ofynion cyllidebol yn y tymor hir, lle mae'n rhaid i'r gwasanaethau a ddarperir gael eu hail-alinio â'r cyllid craidd sydd ar gael.
- 9.9.** Mae'r gyllideb arfaethedig yn dechrau'r broses o leihau'r ddarpariaeth gwasanaeth, ond bydd yn rhaid gweithredu gostyngiadau sylweddol pellach mewn gwasanaethau yn 2026/27 a thu hwnt i alluogi'r Cyngor i barhau i osod cyllideb gytbwys ac i gadw codiadau y Dreth Gyngor i lefel resymol a fforddiadwy. Mae methu â gwneud hynny yn cynyddu'r risg y bydd y Cyngor yn dod yn anghynaliadwy yn ariannol erbyn 2026/27 neu 2027/28.

10. MATERION I'W PENDERFYNU

- 10.1.** Ni fydd y gyllideb derfynol yn cael ei chymeradwyo gan y Cyngor llawn tan 6 Mawrth 2025, fodd bynnag, ar hyn o bryd, argymhellir bod y Pwyllgor Gwaith yn cymeradwyo'r canlynol:-
- Y gyllideb arfaethedig gychwynnol ar gyfer 2025/26 o £195.234m;
 - Cynnydd arfaethedig yn y Dreth Gyngor o 8.85%, ynghyd â 0.65% i dalu'r Ardoll Tân = Cyfanswm o 9.50%, gan fynd â thâl Band D i £1,721.70;
 - Cynnig yn ffurfiol i gadw'r premiwm ar gartrefi gwag ac ail gartrefi ar 100%;
 - Bod £2.000m yn cael ei ryddhau o falansau cyffredinol y Cyngor a'r arian wrth gefn clustnodedig er mwyn cydbwysu cyllideb refeniw 2025/26.

CYLLIDEB ARFAETHEDIG 2025/26 YN ÔL GWASANAETH				
Cyllideb	Cyllideb 2024/25	Cyllideb Arfaethedig 2025/26	Symudiad	% Newid
	£'m	£'m	£'m	%
Dysgu Gydol Oes				
Ysgolion	53.067	55.538	2.471	4.66
Addysg Ganolog	13.307	13.931	0.624	4.69
Diwylliant	1.555	1.666	0.111	7.14
Cyfanswm Dysgu Gydol Oes	67.929	71.135	3.206	4.72
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo				
Priffyrdd	8.215	8.497	0.282	3.43
Eiddo	1.993	1.833	(0.160)	(8.03)
Gwastraff	10.108	10.333	0.225	2.23
Cyfanswm Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo	20.316	20.663	0.347	1.71
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd				
Datblygu Economaidd a Morwrol	3.013	2.975	(0.038)	(1.26)
Cynllunio a Diogelu'r Cyhoedd	2.896	3.102	0.206	7.11
Cyfanswm Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	5.909	6.077	0.168	2.84
Gwasanaethau i Oedolion	38.454	43.048	4.594	11.95
Gwasanaethau Plant	14.434	17.556	3.122	21.63
Trawsnewid Corfforaethol				
Adnoddau Dynol	1.695	1.825	0.130	7.67
TGCh	4.705	5.082	0.377	8.01
Trawsnewid	1.244	1.202	(0.042)	(3.38)
Cyfanswm Trawsnewid Corfforaethol	7.644	8.109	0.465	6.08
Tai	1.660	2.037	0.377	22.71
Adnoddau	4.018	4.225	0.207	5.15
Busnes y Cyngor	2.125	2.213	0.088	4.14
Cyfanswm Cyllidebau Gwasanaeth	162.489	175.063	12.574	7.74
Cyllidebau Corfforaethol				
Rheolaeth Gorfforaethol	0.802	0.823	0.021	2.62
Ardollau	4.931	5.277	0.346	7.02
Corfforaethol a Democraidaidd	2.079	2.238	0.159	7.65
Costau Ariannu Cyfalaf	5.753	4.637	(1.116)	(19.40)
Budd-daliadau a Roddwyd	0.109	0.110	0.001	0.92
Ad-daliadau Cyfrif Refeniw Tai	(0.800)	(0.840)	(0.040)	5.00
Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor	7.283	7.416	0.133	1.83
Cynlluniau at Raid	2.107	1.404	(0.703)	(33.36)
Arbedion Staff i'w canfod	0.000	(2.000)	(2.000)	
Rhyddhad Ardrethi Dewisol	(0.694)	0.000	0.694	(100.00)
Benthyciadau a Grantiau Tai	0.105	0.106	0.001	0.095
Cyfanswm Cyllidebau Corfforaethol	0.000	1.000	1.000	
	21.675	20.171	(1.504)	(6.94)
CYFANSWM CYLLIDEB	184.164	195.234	11.070	6.01

LLEIHAD ARFAETHEDIG YN Y GYLLIDEB AR GYFER 2025/26

Categori	Gwasanaeth	Cynnig	£
Effeithlonrwydd / Moderneiddio / Rhesymoli gwasanaethau	Gwasanaethau Plant	Defnyddio AI i leihau costau gweinyddol mewn perthynas â chynadleddau achos	36,000
	Datblygu Economaidd a Morwrol	Dileu gweddill y gyllideb mewn perthynas ag achredu traethau baner las	11,500
	Pob Gwasanaeth	Dileu cyllidebau cyflenwadau a gwasanaethau nas defnyddiwyd	175,000
	Gwasanaethau Oedolion	Rhesymoli darpariaeth gwasanaethau dydd i gleientiaid ag anableddau corfforol a dysgu	177,000
CYFANSWM ARBEDION O EFFEITHLONRWYDD / MODERNEIDDIO A RHESYMOLI GWASANAETHAU			399,500
Codi Incwm uwchlaw chwyddiant / Cynhyrchu incwm o ffynonellau newydd	Tai	Cynyddu'r ffi am fynediad i'r gofrestr Opsiynau Tai	10,500
	Tai	Cyllido costau staffio o ad-daliad uwch i'r CRT ac o gyllid grant / cronfeydd wrth gefn clustnodedig	69,200
	Datblygu Economaidd a Morwrol	Gwella dulliau bilio a chasglu ar gyfer incwm morwrol a chynyddu rhai ffioedd uwchlaw chwyddiant	30,000
	Eiddo	Cychwyn codi tâl am wasanaeth, yn unol â'r cytundebau prydles ar gyfer unedau diwydiannol a busnes	32,500
	Priffyrdd	Cynyddu ffioedd uwch na'r lefel chwyddiant a ganiateir yn y gyllideb ddisymud	60,000
	Gwastraff	Cynyddu'r ffi am y gwasanaeth gwastraff gardd gwyrdd gan swm sy'n uwch na'r lefel chwyddiant a ganiateir yn y gyllideb ddisymud	37,500
CYFANSWM ARBEDION O GYNHYRCHU INCWM			239,700
Gostyngiadau Gwasanaeth	Gwastraff	Lleihau cyfanswm y diwrnodau mae'r canolfannau ailgylchu ar agor o 10 diwrnod yr wythnos i 8 diwrnod yr wythnos (Penhesgyn dydd Mercher i ddydd Sul, Gwalchmai ddydd Sul i ddydd Mawrth)	60,000
CYFANSWM ARBEDION O OSTYNGIADAU GWASANAETH			60,000
CYFANSWM CYNIGION ARBEDION			699,200